

erdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 29–30. (533–534.) SZÁM – 2014. AUGUSZTUS 8.

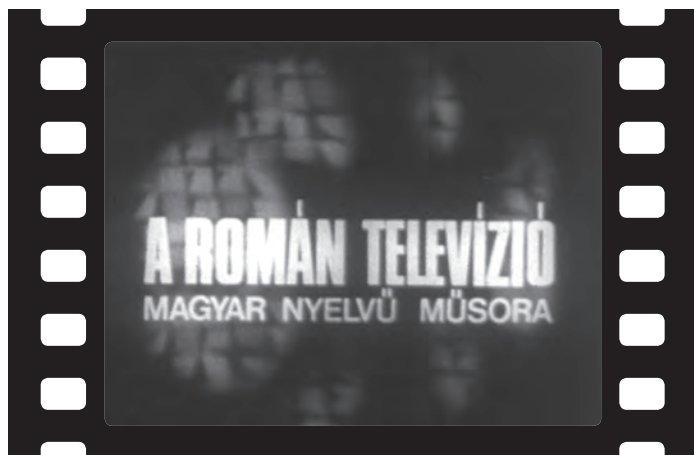
Tusványos két arca **| RIPORT**

Szigetvári Viktor: Új baloldali
tartalom kell **| INTERJÚ**

„Nincs kutyám, macskám,
saját bögrém” **| RIPORT**

Indul az elnökválasztási kampány

Startvonalon a jelöltek

45. MAGYARADÁS

ÉVES A ROMÁN TELEVÍZIÓ BUKARESTI MAGYAR NYELVŰ ADÁSA

MAGYARADÁS 45:

Gyimesek a tévében

Augusztus utolsó két napjára a Gyimesekbe, Hidegségre költözik a bukaresti MAGYARADÁS. Itt szervezik meg a Túrós Puliszka Fesztivált, amelynek során a környék apraja-nagyja, s az elszármazottak a csángó hagyományok előtt tisztelegnek. A 45 éves MAGYARADÁS termése legjavát viszi el a térségbe. A szabadtéri előadás az egykori Kalákák mintájára épül, a kivetítőn látható valami-

kori táncház újraéled a hidegségi Fatányéros panzió udvarán.

Fellépnek a Hargita Nemzeti Székely Népi együttes zenészei és táncosai, a gyimesbükki hagyományörzők és adatközlők: Kallós Zoltán, Könczei Árpád, Györfi Erzsébet, Bokor Imre, Pávai István, Szalay Zoltán, Tankó Eszter, a Zakariás testvérek, Vaszi Levente, Kicsi Kótáék, a Zerkula együttes, valamint a Budapesti Ze-

neakadémia Népzene és Néptánc Tanszékének diákjai.

Vasárnap elkészül a születésnap puliszka is, torta helyett túrós puliszkával köszöntjük a román köztvé 45 éves magyar adását.

Szeretettel várunk mindenkit, jöjjenek el, ünnepeljenek velünk!

AZ RTV BUKARESTI
MAGYAR ADÁSÁNAK SZERKESZTŐSÉGE

tartalom

HETI MÉRLEG

4–7 A hét hírei, Hír plusz komment
Szűcs László: Kürtöskalács és gokart

INTERJÚ

8–9 Cseke Péter Tamás: Ösztönözzük a gazdákat, hogy szövetkezzenek – Nagy Péter Tamás agrárállamtitkár, RMDSZ

AKTUÁLIS

10–12 Cseke Péter Tamás: Startvonalon az elnökjelöltek
„Az RMDSZ-nek Johannis mellé kell állnia”
– Kiss Tamás szociológus, a kolozsvári Kisebbségkutató Intézet munkatársa

RIPORT

13–15 Kustán Magyar Attila: Tusványos két arca
16–18 Parászka Boróka: Fogaras – nincsen vissza

INTERJÚ

19–21 Tasnádi-Sáhy Péter: Új baloldali tartalom kell – Szigetvári Viktor, az Együtt társelnöke

HISTÓRIA

22–24 Szilágyi Aladár: A magyar nyelv tényérése – siker vagy kudarc. Interjú Dr. Pap József egyetemi docenssel

TÁRCA

25–27 Markó Béla: Rekviem egy macskáért

JELENSÉG

28–29 Parászka Boróka: Drámaíró tábor – mérce a világszínvonal

TÉKA

30–31 Molnár Judit, Szilágyi Aladár: Emlékezések a Kölyökharcra szerzőjére

INTERJÚ

32–33 Gál Mária: A kollektív emlékezet csapdái – Vasile Dăncu szociológus

RIPORT

34–37 Simon Judit: „Nincs kutyám, macskám, saját bögrém”

NÉZŐPONT

38 Tasnádi-Sáhy Péter: Jó pihenést, Miniszterelnök úr!

CÍMLAPFOTÓ: BALKANPRESS.RO, BZI.RO

ERDÉLYI RIPORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIII. ÉVF. 29–30. (533–534.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

SZERKESZTŐK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ MUNKATÁRSÁK:

GÁL MÁRIA, HORVÁTH ANDOR, KÖRÖSSI
P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC,
SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN,
VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT

ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA

ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRAD

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Petres Sándort nevezte ki** Hargita megye prefektusának a miniszterelnök. Az eddigi alprefektus Adrian Jean Andreit váltja a tisztségben. Korábban az RMDSZ ahhoz ragaszkodott, hogy Maros megyében nevezzenek ki magyar prefektust. A koalíciós együttműködési megállapodás ellenére a PSD ebbe nem egyezett bele. Végül kompromisszum született: Maros megyében az eddigi román alprefektust, Liviu Opreát nevezték ki prefektusnak, helyettese Nagy Zsigmond, Nyárádszereda eddigi jegyzője lett.

■ **Növekedett Romániában** a korrupcióellenes harcban részt vevő intézményekbe vetett bizalom. A korrupcióellenes ügyészség (DNA) 1,5, a hírszerző szolgálat (SRI) egy százalékkal javított megítélésén: mindkét intézményben a megkérdezettek 49 százaléka bízik. Az állami intézmények közül a hadsereg bizalmi indexe a legmagasabb, 67 százalék. A legkevesebben a parlamentben (16 százalék) és a pártokban (13) bíznak. A nem állami intézmények közül az egyházban bíznak a legtöbben, ám megítélése 69 százalékról 61-re romlott.

■ **Vizsgálatot indít Korodi Attila** környezetvédelmi miniszter az áradásokkal kapcsolatban, mert felmerült a gyanú, hogy illegális fakitermelések miatt volt pusztító ereje a víznek. A környezetvédelmi hatóságok ellenőrzik a fakitermelési engedélyeket az olténiai Novaci település körzetében, majd a többi árvíz sújtott település mellett erdőkben is. Július végén tíz megyében, 185 településen pusztított az ár. Két személy életét veszítette, hármat eltűntnek nyilvánítottak. Vasile Pintilie, az Országos Vízügyi Hatóság elnöke lemondott.

Elhúzódo miniszterváltások

Victor Ponta kormányfő elfogadva az RMDSZ javaslatát, Biró Rozália szenátort, a Szövetségi Képviselők Tanácsának elnökét jelölte miniszterelnök-helyettesnek, illetve kulturális miniszternek. A miniszterelnök Claudiu Manda szocdem képviselőt jelölte a költségvetésért felelős tárca nélküli miniszteri posztra, a jegybank helyettes kormányzójává kinevezett Liviu Voinea helyett. A két jelölt akkor veheti át hivatalát, ha az államfő aláírja kinevezésüket. Biró Rozália alkalmasságát több ellenzéki politikus és publicista megkérdőjelezte, mondván közgazdászként kevés köze van a kultúrához. Azt is szeméret vetik, hogy vizsgálatot folytat ellene a feddhetetlenségi ügynökség (ANI). Az államfő sem tartja alkalmas jelöltnek Biró Rozáliát, illetve Claudiu Mandát. Arra kérte a kormányfőt, javasoljon új jelölteteket, ám Ponta kitarjt javaslatai mellett.

Az államfő Biró Rozália (fotó) román nyelvtudását kifogásolta. Megjegyezte, hogy

a művelődési minisztérium „90 százalékban” a román kultúrával foglalkozik. „Nem az a kifogásom, hogy Biró Rozália magyar. Nagyra értékeltem Markó Béla és Kelemen Hunor miniszteri tevékenységét. Csak azt nem szeretném, hogy mandátuma alatt végig üldözze őt a gyenge román nyelvtudásáról árulkodó történet a kétlábú gyerekekről” – magyarázta.

Băsescu egyik jelölt kinevezését sem utasítja el, mert korábbi tapasztalataiból kiindulva attól tart, Ponta „még gyengébb” jelöltekkel áll elő. Utóbbi mindkét jelölését fenntartja, ám ha az államfő elutasítja a kinevezésüket, ezt a döntését tiszteletben tartja. Az RMDSZ nem kíván más jelöltet állítani Biró Rozália helyett.

Kelemen a koalíció része marad

Az RMDSZ azért marad tagja a bukaresti koalíciónak, mert „belülről” több esélyt lát az erdélyi magyarságnak fontos kormányzati álláspontok befolyásolására, mint ellenzékéből – mondta Kelemen Hunor, aki lemondott

a kulturális tárca vezetéséről és miniszterelnök-helyettesi tisztségéről. „A kormányból léptem ki, nem a koalícióból” – mondta az RMDSZ elnöke. A koalíciós egyeztetéseken az RMDSZ küldöttségét továbbra is ő vezeti. „Ha meg akarjuk próbálni befolyásolni a különböző kormányzati döntéseket, beleértve a Minority SafePack kapcsán a luxembourgi perbe való beavatkozást, akkor erre ma nagyobb esélyünk van úgy, hogy a kormányzaton belül próbáljuk ezt a munkát elvégezni, mint hogy kívülről próbáljuk a munkát befolyásolni” – fogalmazott.

Öt hónapos miniszteri ténykedését összegezve, Kelemen Hunor az MTI-nek elmondta: sikerült tartani vállalásait és meggyőződése, hogy Biró Rozália folytatja az általa elindított projekteket. „Az aradi Szabadság-szobrot föltettük az A-kategóriás műemlékek listájára, és kormányhatározattal elfogadtuk, hogy Gábor Áron ágyúja végleg hazakerül Sepsiszentgyörgyre a Mikó-múzeumhoz” – számolt be kormányülésen született döntésről. Hozzátette: néhány napja aláírta azt a miniszteri rendeletet, amely a műemlékek többnyelvű feliratozására vonatkozik, azokon a településeken, ahol kisebbségben élnek különböző nemzeti közösségek.

Pozitív az uniós mérleg

Románia 2007-es csatlakozása óta 14,4 milliárd euróval több pénzt kapott az Európai Uniótól, mint amennyit a közösségnek befizetett – áll a pénzügyminisztérium által kiadott jelentésben. Az ország 10,2 milliárd eurót adott be a közösbe, ahonnan 24,6 milliárdot kapott. A befolyt

uniós pénzekből 9 milliárd euró a strukturális és kohéziós alapokból jött, 5,9 milliárdot kapott a mezőgazdaság, 5,6 milliárdot a vidékfejlesztés és a halászat. A támogatások mellett plusz haszon, hogy jelenleg már a román export 70 százaléka az uniós országokba irányul.

A pozitív adat meglepő, mert az uniós pénzek felhasználásában a leggyengébbek között van Románia, a rendelkezésre álló összegeknek csupán 25 százalékát tudta igénybe venni, miközben Magyarország és Lengyelország 60, a balti államok több mint 70 százalékot. Bukarest a legtöbb pénzt sztrádaépítésre kérte, amelyek közül egyet sem sikerült befejezni. A pénzek lehívását az is nehezítette, hogy az átlagot jóval meghaladó csalások miatt az Európai Bizottság többször is befagyasztotta az átutalásokat.

Új utak a román-magyar határon

A kormány jóváhagyta azt a magyar-román közútfejlesztési megállapodást, amelynek értelmében húsz, határon átnyúló közúti és kerékpáros út épülhet meg európai uniós forrásokból – közölte Borbély László, az RMDSZ politikai alelnöke.

A júliusban Bukarestben Seszták Miklós, Magyarország nemzeti fejlesztési minisztere és Liviu Dragnea regionális fejlesztési miniszter által aláírt megállapodás az új utak megépítésére 80 millió eurót biztosít. „Mindkét ország számára fontos, hogy minél több helyen át lehessen kelni a határon. Reméljük, Románia hamarosan a schengeni övezet része lesz, és az állampolgárok anélkül közlekedhetnek a két ország között, hogy a határoknál meg

hír + komment

Bűn a nyilvános női nevetés, ami a szemérem megsértése

Bülent Arinc török miniszterelnök-helyettes szerint, aki az ország „morális hanyatlásáról” beszélt a Ramadán végét jelző Eid el-Fitr ünnepén. „Hol vannak lányaink, a szemérem szimbólumai, akik enyhén elpirulva lehajtják fejüket, és elfordítják szemeiket, amikor arcukba nézünk?” – tette fel a kérdést. Arinc a tévétést tartja főbűnösnek, szerinte a sorozatok „szexfüggőket” nevelnek a gyerekekből, de az internet, a sajtó, sőt, az egyetemek is visszaélnek a fiatalos hevülettel. A politikus sérelmezi, hogy a nők mobiltelefonon „szükségtelen” dolgokról, receptekről, ismerősökről és társasági eseményekről beszélgetnek, miközben ezeket személyesen is kitárgyalhatnák. Arinc szavai ellen tiltakozva török nők ezrei jelentették meg nevető portéikat a közösségi oldalakon.

Bizonyára nem nézték a tévében Orbán tusnádi beszédét, különben nekik is az arcukra fagyna a mosoly.

kelljen álljanak” – fogalmazott Borbély.

A jóváhagyott, határon átnyúló közúti és kerékpárutak a következő településeket érintik: Nagylak – Csanádpalota, Pécska – Battonya, Kisvarjaspusztá – Dombegyháza, Ottlaka – Elek, Feketegyarmat – Gyula-Dénesmajor, Ant – Sarkad, Nagyszalonta – Méhkerék, Cséffa – Geszt, Körösszeg – Körösnagyharsány, Bors – Ártánd, Pelbárhida – Kismarja, Biharfélegyháza – Pocsaj, Almaszeg – Bagamér, Hóra – Ömböly, Csengerbagos – Csenger, Peles – Zajta, Szárazberek – Garbolc.

A SRI az autonómia ellen

Bírálják az RMDSZ politikusai a Román Hírszerző Szolgálat (SRI) igazgatójának kijelentését, miszerint a titkosszolgálat mindent elkövet a székelyföldi önrendelkezés megakadályozásáért. George Maior (fotó) egy interjúban kijelentette: „Azon vagyunk, hogy ne lehessen kioroszakolni a területi autonómiát”.

Borbély László az autonómiatörekvések elutasítása kapcsán a román társadalomban tetten érhető konszenzus ellenére is meglepőnek tartja az

röviden

■ **Elmenekül Ukrajnából**
a Lukoil, Oroszország második legnagyobb olajvállalata. A cég megállapodott az osztrák AMIC Energy-vel, hogy eladja a Lukoil-Ukraine 100 százalékát. A 240 benzinkúttal rendelkező Lukoil-Ukraine az öt vezető ukrainai üzemanyag-forgalmazó közé tartozik. A Lukoil azt állítja, az osztrák cég kereste meg egy vonzó ajánlattal. A Lukoil kútjait a nyugat-ukrainai Ivano-Frankivszk városában blokádnál vették a Jobb Szektor aktivistái, azt követelve, hogy minden kút havi 3 tonna üzemanyagot szállítson az ukrán hadseregnek.

■ **Hét töltőállomással bővítette** romániai kúthálózatát a Mol Románia, amely 6 millió eurót fordított a befektetésre. A vállalat kúthálózata 154-re emelkedett a befektetés nyomán. A bővítés főleg Románia déli és keleti részén történt: Konstanca és Ilfov megyében, valamint a Suceava és Iasi megyében épültek új Mol-kutak, továbbá Temes, Hunyad és Bihar megyében is lett egy-egy új töltőállomás. A Mol Románia 2015-ig 15 százalékra akarja növelni piaci részesedését, ezért bővíti kúthálózatát.

■ **1,5 százalékos hadiadót** vezetett be az ukrán kormány kezdeményezésére zárt ülésén a kijevi parlament az év végéig a fizetésekre és minden egyéb juttatásra. A pénzügyminisztérium számításai szerint az új adó bevezetésével 2,9 milliárd hrvnya, azaz körülbelül 195 millió euró plusz bevételre tesz szert a költségvetés, amelyet a hadsereg, az ország keleti részében folyó „terrorellenes művelet” finanszírozására, valamint a szakadároktól „megtisztított” települések újjáépítésére fordíthat.

▷ állásfoglalást. „Nem a SRI igazgatójának kell minősítenie a különböző politikai törekvéseket, hisz ez nem tartozik a titkosszolgálatok hatáskörébe” – mondta a Krónikának az RMDSZ politikai alelnöke. „Ezek után az a feladatunk, hogy ismertessük és magyarázzuk el a román közvéleménynek, hogy az autonómia, illetve a központosított rendszer lebontása nem kimondottan a magyarok, hanem mindannyiunk érdeke” – szögezte le Borbély.

Verestőy Attila szerint civilizált, demokratikus államokban a titkosszolgálatok nem szólhatnak bele politikai döntésekbe, még véleményük sem lehet a legitim politikai erők közötti egyezségekről. A szenátus titkosszolgálatokat felügyelő bizottságának tagja leszögezte, az autonómia összetett rendszereinek kialakítása a többség és a kisebbség megegyezése révén valósulhat meg, de a titkosszolgálatok a területi autonómiát sem segíteni, sem megakadályozni nem tudják.

Németországot kedvelik a románok

A legtöbb román kedvezően ítéli meg Németországot, Oroszországgal együtt Magyarország a szimpátiánévsor végére került – derült ki az INSCOP intézet júliusi felméréséből. A megkérdezettek 84,3 százaléka válaszolta azt, hogy Németország neve hallatán többnyire pozitív érzései támadnak. A második helyen az a Nagy-Britannia áll (83,5 százalék), amely az utóbbi időben minden erejével azon van, hogy korlátozza a románok EU-tagsággal járó jogait. A harmadik helyre Spanyolország került (83,2), majd három olyan állam következik, amely ugyancsak

nem viszonyul túlságosan barátságosan a románokhoz: Olaszország (81), Hollandia (79,3) és Franciaország (77,9). A névsor végére kerültek Románia szomszédai. A legutolsó Oroszországot mindössze 37 százalék ítéli meg kedvezően, miközben 51 százalék egyértelműen negatív érzéseket táplál iránta. Magyarországot 40,4 százalék pozitívan, 49,6 százalék negatívan ítéli meg. A Moldovai Köztársasághoz mindössze a románok 68,8 százaléka viszonyul kedvezően.

Ponta folytatná a decentralizációt

Folytatni akarja 2015-ben a decentralizációt a román kormány, amelynek erre vonatkozó tervei egy alkotmánybíróági döntés miatt első nekifutásra megghiúsultak – derült ki Victor Ponta miniszterelnök nyilatkozatából. A kormányfő Craiován polgármesterek előtt kijelentette: a kedvezőtlen alkotmánybíróági döntés ellenére nem adta fel a harcot, és 2015-ben folytatni akarja a decentralizációt, figyelembe véve a taláros testület megállapításait. „Továbbra is hiszem, hogy a decentralizáció a legjobb megoldás Románia számára” – mondta. Ponta szerint a központosítás megszüntetésének elve jó, és végre kell hajtani ezt a folyamatot a bürokrácia csökkentése érdekében. „Figyelembe vesszük az alkotmánybíróság észrevételeit, és megpróbáljuk ezeket betartani, de továbbra is úgy gondolom, a polgármestereknek kell foglalkozniuk a helyi ügyekkel” – mondta Ponta. A román alkotmánybíróság az alaptörvénybe ütközőnek minősítette január elején a decentralizációs

törvényt, amellyel több központi intézményt akart önkormányzati hatáskörbe utalni a bukaresti kormány.

Több nő akar Juncker

Négy ország nem közölte a július 31-i határidőig, kit jelölnek az Európai Bizottságba. Jean-Claude Juncker elnök szerint késhet a testület felállítása, mert a tagállamok túl kevés nőt jelöltek. Az Európai Unió javaslattevő-végrehajtó testülete a tervek szerint novemberben kezdi meg a munkát. Juncker szóvivője Brüsszelben emlékeztetett, hogy a luxemburgi politikus többször is egyértelművé tette: nem lehet legitim egy olyan bizottság, amelyben csak két-három nő foglal helyet.

Azon országok közül, amelyek csak egy jelöltet neveztek meg, mindössze kettő jelölt nőt: Csehország Vera Jourova regionális fejlesztési minisztert, Svédország Cecilia Malmström uniós belügyekért felelős biztost. Sokan arra számítanak, Bulgáriát továbbra is Krisztalina Georgieva, a nemzetközi együttműködés, humanitárius segítségnyújtás biztosa képviseli majd.

Az EU két nagy tagországa, Franciaország és Németország férfi jelölteket nevezett meg, előbbi Pierre Moscovici volt gazdasági minisztert, utóbbi Günther Oettinger energiaügyi biztost.

Néhány ország több jelöltet is előterjesztett, hogy Juncker válasszon közülük: Szlovénia három jelöltet is javasolt, közülük ketten nők. Néhány állam várhatóan utólag terjeszt be női jelölteket. A mostani bizottság 28 tagjából kilenc nő. A négy, jelöltjét meg nem nevezett ország között van Belgium, ahol a választások után még nem alakult meg az új kormány.

Magyarország Navracsics Tibor külgazdasági és külügyminisztert jelölte, aki a bővítés- és szomszédságpolitikai területet vezetné, de a közlekedési vagy az innovációs biztos posztot is vállalná. Románia Dacian Ciolos eddigi mezőgazdasági minisztert jelöli.

Juncker (a fotón Merkellel) a listát szeptemberben terjeszti be a miniszterek tanácsának. Előtte az állam-, illetve kormányfők augusztus 30-i rendkívüli ülésén döntenek az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselőjéről, valamint az Európai Tanács új elnökéről.

Módosították a költségvetést

Elfogadta a Ponta-kormány az idei első költségvetési kiigazítást, amely még nem tartalmazza a tervezett társadalombiztosítási hozzájárulás csökkentését. A módosításról a miniszterelnök elmondta: annak mérlege pozitív, hiszen „senkitől nem kellett elvenni pénzt”. Az első félévben a tavalyi hasonló időszakhoz képest az állami büdzsé bevételei 1,5 milliárd lejjel magasabbak. Várhatóan szeptemberben egy második kiigazítást is végrehajtanak.

Ugyanakkor a Költségvetési Tanács arra hívta fel a

figyelmet, hogy az első félévben a bevételek elmaradtak a kormány által tervezettől, az államháztartási hiánycélt csak azért sikerült a vállalt keretek között tartani, mert a kormány csökkentette a beruházásokat. A tanács emlékeztet: a kormány nem foglalta bele a módosításba a tb-járadék októbertől esedékes 5 százalékos csökkentését. Ez a terv elakadt, miután Traian Băsescu államfő visszaküldte a parlamentnek a járulékcsoökkentésről elfogadott törvényt.

Az egészségügy 489 millió lejes, a védelem 400 millió lejes, a gazdaság 300 millió lejes, az oktatási tárca 150 millió lejes plusz forrásból gazdálkodhat. A szállítási minisztérium 356 millió lejt, a belügyminisztérium és az Állandó Választási Hatóság 192 millió lejt kap, s 42 millió lejjel jut több a munkaügynek. A kormány további 600 millió lejt oszt le a helyi hatóságok beszállítókkal szembeni hátralékainak kifizetésére.

Ponta szavaival ellentétben a pénzügy 750 millió lejes forrásmegvonásban részesül, a környezetvédelmi tárca költségvetését 25 millió lejjel csökkentik. A kormány nem változtat a költségvetési hiánycélon, amelynek GDP-arányosan számítva 2,2 százalékos szintjét célozza meg.

vezércikk

SZÜCS LÁSZLÓ

Kürtőskalács és gokart

Amikor már azt hittem, több hír nem érkezik a héten hiperaktív miniszterelnökünkkel kapcsolatban, aki még az árvízről sújtott falvakban is képes makulátlanul tiszta cipőben járni, vasárnap estére, mint derült égből egy kampánycsapat, befut a híre a nyergestetői megemlékezésnek. A kormány első embere kipenderült az obeliszk elé, s a helyet egyfajta székel Thermopülaként jellemezve méltatta a 48-as honvédek önfeláldozó bátorságát. Ne becsljük alá a gesztust, hiszen nem sűrűn járkálnak román politikusok a 165 évvel ezelőtti csatára emlékeztető kőoszlopnál, Ponta viszont még magyarul is köszöntötte a megjelenteket, s a beszédek után a hangulatot oldandó a felkínált kürtőskalácsból is falatozott.

A vasárnapi epizód egyetlen szépséghibája, hogy a választási kampány küszöbén járunk, s a legfrissebb közvélemény-kutatások adatai nem zárják ki, hogy novemberben jelentősége lesz annak, kire szavaznak a magyarok. Hibahatáron belül vagyunk. Márpedig a dolgok jelenlegi állása szerint a magyarok, pláne a székeliek döntő többsége nem a Szociáldemokrata Párt ifjú elnökével szimpatizál. Ahhoz még sok kalácsot kell ennie.

Ponta meghívása a Nyergestetőre azt sugallja, hogy az RMDSZ eldöntötte, végül Pontát támogatja az államfői tisztségért folyó küzdelemben. Jellemző, hogy fél nappal a megemlékezés után a román média még nem talált rá a témára, inkább az volt a hír, hogy leváltották a Hargita megyei román prefektust, aki a bíróságon támadta meg korábban a helyi önkormányzatok autonomista határozatait. Még érdekesebb, hogy az erdélyi magyar sajtó is jobbra az MTI tudósítására volt kénytelen hagyatkozni, hisz programjáról korábban csak annyit lehetett tudni, a kormányfő fia gokart versenyét megtekinteni látogat Kézdivásárhelyre. Pedig ha egy héttel hamarabb megy, akár Semjén Zsoltal együtt avathatott volna székel zászlót a tömeg nagy-nagy öröme.

Ponta őszi győzelme feltehetően konszolidálná az RMDSZ kormányzati helyzetét, míg Klaus Iohannis hatalomra jutása, ami ma kevésbé valószínű – különösen, ha beindul a szocdemek gusztustalanul otrodoxozó, románozó kampánya, – semmiféle garanciát nem kínál arra, hogy kisebbségbarát politikát folytat, támogatja az autonómia-törekvéseket. Ha Románia egy evangélikus szásztt választ elnökévé, mi többet akarhatnának a kisebbségek? Ki feltételez egy ilyen országban bármiféle etnikai jogsérelmet? Ettől még lehet jó elnök Iohannis. S lehet rossz elnöke az országnak Ponta. Ahogy Băsescuért sem fogunk majd sírni, Iliescu iránt sem érzünk nosztalgiát, s Constantinescut sem tekintjük a szakma ászának. Nincs szerencsénk a ezekkel a posztdecemberi államfőkkel. Még kiderül, hogy a névtelen román többségnek lesz igaza, s a Kondukátor volt mind között a legkülönb. Pedig ő sohasem majsolt Thermopülát emlegetve kürtőskalácsot a Nyergestetőn. Diktátorok nem tesznek ilyet. Nekik kampányra sincs szükségük, ahogy kisebbségi koalíciós partnerekre sem.

Nagy Péter Tamás agrárállamtitkár, RMDSZ

Ösztönözzük a gazdákat, hogy szövetkezzenek

A következő években a romániai növénytermesztők és állattartók olyan kihívások előtt állnak, amely a támogatási rendszerük megváltoztatását is szükségessé teszi – nyilatkozta az Erdélyi Riportnak NAGY PÉTER TAMÁS. A mezőgazdasági minisztérium RMDSZ-es államtitkárát CSEKE PÉTER TAMÁS kérdezte.

Tavaly a román GDP-növekedéshez jelentős mértékben hozzájárult a kimondottan jó mezőgazdasági év. Milyenek az idei kilátások az agrárszektorban?

Idén is jó mezőgazdasági év körvonalazódik. Attól eltekintve, hogy a kedvezőtlen időjárás hátráltatja a termékek betakarítását, jó termés-hozamra számít a minisztérium. A legfrissebb adataim szerint több szempontból még a tavalyi évnél is jobban állunk. Tavaly például 2,9 tonnás volt a búza termésátlag hektáronként, ez a hozam 2014-ben várhatóan 3,7 tonnás lesz. Az árpa esetében is tíz százalékkal nagyobb a tavalyinál a várható mennyiség. Ezek azonban még nem végleges adatok, mert – mint említettem – a betakarítás még nem ért véget.

2013-ban a növénytermesztés volt a mezőgazdaság erős oldala, az állattenyésztési ágazatban némi csökkenés volt tapasztalható az előző évhez képest. Mi várható idén az állattenyésztési szektorban?

Az már biztos, hogy a szarvasmarha-állomány a tavalyi évhez képest nem csökken, a juhállomány pedig a legfrissebb, júniusi adatok szerint egymillió eggyeddel, 11 millióra nő. Ez egy egészen fontos növekedés. Itt mondanám el, hogy a 2015-2020-as pénzügyi ciklusban új gazdátámogatási rendszer lép életbe, amely szintén az állatállomány növekedését szolgálja.

Nagy Péter Tamás
államtitkár

Mi az új támogatási rendszer lényege az állattenyésztésben?

Egyelőre csak a tervezete készült el, jóvá kell még hagynia az Európai Bizottságnak is. A tervek szerint megmaradnak az eddigi feltételekkel a juh- és sertésenyésztőknek járó állami támogatások 2020-ig. Ez uniós támogatással egészül ki azon családi gazdálkodások számára, amelyek minőségre törekednek. Jó hír, hogy a szarvasmarha-tenyésztőknek járó állami szubvenciót is ki tudjuk uniós alapokból (az Európai Mezőgazdasági Garanciaalapról) egészíteni. Az történik majd, hogy a gazda megkapja az eddigi egyedi támogatást a költségvetésből, és ezen felül húsz eurót kap minden tonna megtermelt tej után. Ehhez azonban bizonyos feltételeket kell teljesítenie, hogy a támogatásoknak minőségösztönző hatása legyen. Így az állatállományának életkora nem haladhatja meg a nyolc évet, a fejősteheneknek minimum 4500 liter tejet kell termelniük évente, és természetesen valamennyi egyednek törzskönyvezni kell. Természetesen az állami alapokból járó tá-

A növénytermelők kis földterületeken, az állattenyésztők kis létszámú állatállománnyal dolgoznak. Ez nem teszi lehetővé a korszerű gazdálkodást

Alacsony gabonából a hazai termés hozamok

A mezőgazdasági termés hozamok tekintetében uniós szinten Románia az utolsók közt van – írta a *maszol.ro* portál. Tavaly az Európai Unió országai közül csak Franciaországban termelt több kukorica, mint nálunk, ugyanakkor a hektáronkénti hozamok rangsorában az utolsó helyen áll országunk. Az EU statisztikai hivatala, az Eurostat adatai alapján, miközben Románia 2,58 millió hektáron 11,37 millió tonna kukoricát termelt, addig Franciaország 1,84 millió hektáron több mint 15 millió tonnát. Ez azt jelenti, hogy a hektáronkénti francia hozam mintegy 90 százalékkal volt magasabb, mint Romániában.

A legnagyobb, 11 ezer kg-ot meghaladó hozamot, ami két és félszer több mint a hazai 4.408 kg, két mediterrán állam, Görögország és Spanyolország produkálta. Magyarország a középmezőnyben tanyázik, a hazainál 20 százalékkal nagyobb, 5363 kg-os hozammal. A búzahoza- terén Nagy Britannia vezet hektáronkénti 8.211 kg-mal, majd Németország, Franciaország és Dánia következik 7.000 kg-ot meghaladó hozamokkal. A magyar mezőgazdaság a búza tekintetében is nagyobb termelékenységet tud felmutatni (4.623 kg) Romániánál, ahol csak 3.479 kg. az átlaghozam. Tavaly az EU-ban Görögországban volt a legkisebb a hektáronkénti búzatermés, mindössze 2.785 kg.

mogatást továbbra is megkapják azok a gazdák is, akik ezeket a feltételeket nem teljesítik. Rájuk amúgy is nehéz év vár jövőre, mert Romániában 2015. március 15-től megszűnnek az uniós tejpiaci korlátozások, felszabadul az úgynevezett tejkvóta. Ez azt jelenti, hogy korlátlanul érkezhethet az EU-ból az országba, így a hazai gazdáknak nagyobb kihívást fog jelenteni, hogy versenyképesek maradjanak. Olyan támogatási rendszert kell kidolgoznunk számukra, amely ebben az igyekezetükben segíti őket. Erről szólna az új vidékfejlesztési programunk is.

Mit tartalmaz az új vidékfejlesztési program?

A családi típusú gazdálkodást, a gazdák szövetkezését ösztönzi. Nagy kedvezményben részesülnek azok a szövetkezetek, amelyek egy úgynevezett zárt rendszerű mezőgazdasági tevékenységre pályáznak pénzt a minisztériumnál. Konkrétan: 90 százalékos költségterítésben részesül az a gazdaszövetkezet, amely például vállalja, hogy előállítja, begyűjti, feldolgozza és értékesíti is a tejet. Ugyanez a lehetőség adott például a Küküllő-menti zöldségtermesztő gazdáknak is.

Az erdélyi tejtermelők éppen a napokban panaszkodtak arra, hogy az egyik legnagyobb tejipari cég, a Napolact nem hajlandó begyűjteni tőlük a tejet. Mi történt?

Beszéltem magam is a Napolact vezérigazgatójával erről a problémáról. Azt a választ kaptam, hogy a tejtermelés mintegy 30 százalékkal megnő a nyári hónapokban, és ezt a fölös mennyiséget nincs kapacitásuk átvenni és feldolgozni. Ezért is kell arra ösztönöznünk a gazdákat, hogy függetlenedjenek a nagy cégektől, és a teljes termelési, feldolgozási és értékesítési tevékenységre szövetkezzenek és pályázzanak.

A növénytermesztés terén mi a helyzet? Változik-e a támogatási rendszer?

Igen. Az állattenyésztőkhöz hasonlóan a növénytermesztők tovább-

ra is megkapják az eddigi állami támogatásokat. Ezen felül kapnak európai uniós támogatásokat is, feltételekkel. A fő kritérium a termesztett növény genetikai minősége lesz. Ezek a támogatások majd évről évre növekednek 2020-ig.

Mit tart a romániai mezőgazdaság legnagyobb problémájának?

Egyértelműen a termelés felapórozottságát. A növénytermesztők kis földterületeken (négy-ötmillió gazda tízmillió hektáron), az állattenyésztők kis létszámú állatállománnyal dolgoznak. Ez nem teszi lehetővé a korszerű gazdálkodást. Ezért is ösztönözzük különböző támogatásokkal arra a gazdákat, hogy szövetkezzenek. Mint említettem, az új vidékfejlesztési programban is nagy hangsúlyt fektetünk a mezőgazdasági társulásokra, családi gazdálkodásokra.

Idén a mezőgazdasági minisztérium egyik leghangzatosabb intézkedése a TVA 24-ről 9 százalékra történő csökkentése volt a pékáruk esetében. Bevált ez az intézkedés?

Az eddigi eredmények pozitívak. Várjuk a pontos statisztikai adatokat, hogy képet tudjunk alkotni az intézkedés gazdasági hatásairól.

Szóba került korábban a TVA-csökkentés a húsipari termékek esetében is. Ennek mennyi a realitása?

Mindenképpen ki szeretnénk terjeszteni a TVA-csökkentést a húskárukra is, mert a malomipar mellett a húsiparban a legelterjedtebb az adó-

elkerülés, a feketegazdaság. Annyit tudok most, hogy ez nem az idén fog bekövetkezni. És azt is tudom, hogy ezt az intézkedést az EU szabályzata nem tiltja.

A növénytermesztő gazdák visszatérő problémája, hogy nincs hol tárolniuk a terményeiket. Ezért ezeket olcsón eladják a nagybani felvásárlóknak, akik exportálják, majd Románia drágán importálja, már feldolgozott formában. Ez valós probléma?

Igen, és próbálunk segíteni is rajtuk, szintén az új vidékfejlesztési programunkkal, amely a tárolási lehetőségek bővítésére is nagy hangsúlyt fektet. Elsősorban a gabona és a zöldségfélék tárolása jelent problémát. Szomorú jelenség az, hogy a gazdák közvetlenül a mezőről adják el terményeiket a nagy begyűjtőknek. Ez azért is történik így, mert egyedül egy gazdának nincs anyagi lehetősége gabona- és zöldségraktárakat építeni. Ha azonban többen összefognak, akkor már pályázhatnak pénzt erre. Egy korszerű raktárnak számítalan előnye van. Ilyenkor nyáron, különösen, ha bő a termés, telített a piac, zuhannak az árak. Éppen a napokban találkoztam egy háromszéki zöldségtermesztővel, aki büszkén újságolta: hűtőberendezéssel ellátott raktára van, így akár télen is tudja értékesíteni terményeit, jó árban. Ha most adná el a zöldségeit, alig kapna valamit érte.

Hamarosan megválasztják az EU-biztosokat, akik elvileg nem az országukat, hanem az Unió érdekeit képviselik a brüsszeli testületben. Ám jót tenne-e a román mezőgazdaságnak, ha a román Dacian Cioloș maradna az agrárbiztos?

Dacian Cioloș román mezőgazdasági miniszter volt, nyilván ismeri a hazai agrárium helyzetét. Emellett brüsszeli csapatában nagyon sok romániai szakember dolgozik. Ezekkel a szakemberekkel mi, a mezőgazdasági minisztériumban eddig is nagyon jól kommunikáltunk. Így már csak azért is előnyös lenne számunkra Cioloș újraválasztása, mert továbbra is könnyebben megtalálhánk a közös nyelvet Brüsszellel.

Frissek és kedvezőek a tavalyi agráradatok

Tavaly a mezőgazdasági ágazat termelése 24,5 százalékkal növekedett az előző évhez képest – derül ki a statisztikai hivatal júliusban nyilvánosságra hozott adataiból. Növénytermesztésben 38,8 százalékos, mezőgazdasági szolgáltatások terén 32,4 százalékos növekedést jegyeztek, állattenyésztésben viszont 0,3 százalékos esés volt. A mezőgazdasági termelés értéke tavaly meghaladta a 78 milliárd lejt, ennek több mint kétharmadát a növénytermesztés adta.

Startvonalon az elnökjelöltek

Tizenegyen jelentették be augusztus 2-ig, hogy megpályáznák az államfői tisztséget a november 2-i választáson. Labdába azonban csak ketten rúghatnak: Victor Ponta kormányfő és Klaus Iohannis nagyszebeni polgármester. CSEKE PÉTER TAMÁS összefoglalója.

A november 2-i romániai államelnök-választás előtt három hónappal kialakult azoknak a jelölteknek a nem hivatalos listája, akik a következő öt évre át szeretnék venni az újabb mandátumra már nem jogosult Traian Băsescu helyét a Cotroceni-palotában. A névsor már csak azért sem tekinthető hivatalosnak, mert a jelölteknek 200 ezer aláírást kell összegyűjteniük, hogy ténylegesen részt vehessenek a választási küzdelemben, és akadnak köztük olyan politikusok is, akiknek nem biztos, hogy ez sikerülni fog. A lista azért sem végleges, mert a július végén

Ponta azt ígérte, hogy államfőként támogatni fogja az elnöki jogkörök behatárolására vonatkozó alkotmány-módosítást

a PNL és a PDL közös kongresszusán létrejött Keresztény-Liberális Szövetség csak augusztus 4-e utánra ígérte jelöltje nevesítését, ám borítékolható, hogy Nagyszeben polgármesterének nevét fogják bejelenteni. Az államelnök-választás hivatalos menetrendje szerint a jelöltlista szeptember 26-án válik véglegessé. Ha az első fordulóban egyik jelölt sem szerzi meg a szavazatok abszolút többségét, november 16-án második fordulót tartanak.

Kampányindító árvizek idején

A Szociáldemokrata Párt (PSD) július végén, kampányindítóval felérő ülésen döntött hivatalosan is arról, hogy Victor Ponta pártelnök-kormányfőt indítják az államfőválasztáson. A miniszterelnök a felmérések szerint jelenleg a legesélyesebb arra, hogy Băsescu utóda legyen a Cotroceni-palotában. Ponta már hetekkel korábban bejelentette, hogy kész megpályázni az elnöki tiszt-

séget, ha ebben pártja is támogatja. A PSD kibővített országos tanácsa mintegy hatezer résztvevő jelenlétében egyhangúlag megszavazta a miniszterelnök jelöltségét.

Ponta nevesítése bejelentésének szépséghibája az volt, hogy a PSD az árvíz sújtotta olténiai térségben, Craiován tartotta kampánynyitó rendezvényét. A gyűlést ugyan nem halasztották el, de Ponta késve érkezett, mert előzőleg felkereste a természeti csapástól szenvedő falvakat. Bejelentette: elnökválasztási kampányát nem párttársai, hanem a bajba jutott emberek és a rajtuk segítő tűzoltók, csendőrök és rohammentők között kezdte meg, akiknek tudniuk kell: olyan állam kialakításán dolgozik, amely sosem hagyja őket magukra.

Ponta választási kampányát az *Erős Romániát* jelmonddal készítették elő, és a hivatalos bejelentést a Băsescu leváltásáról rendezett – érvénytelennek bizonyult – nép-

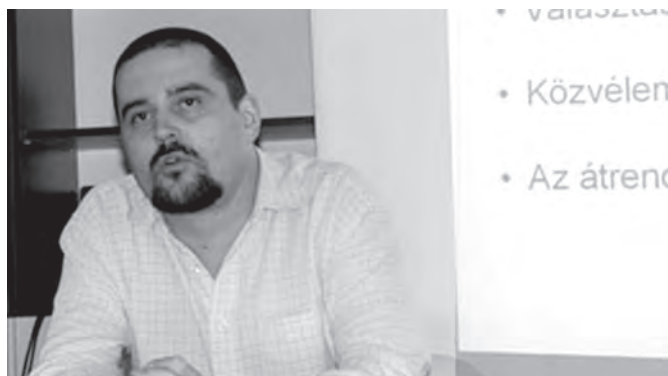
Kiss Tamás szociológus,

„Az RMDSZ-nek Klaus

Bár több szempontból az erdélyi magyarok számára „katasztrófát jelentene” Klaus Iohannis elnökké választása, KISS TAMÁS szerint az RMDSZ-nek már most a jobboldal várható jelöltje mellé kell állnia. A szociológust CSEKE PÉTER TAMÁS kérdezte.

A közvélemény-kutatások szerint Victor Ponta kihívója a második fordulóban Klaus Iohannis lesz. Mekkora ballasztot jelent választási szempontból a nagyszebeni polgármesternek az, hogy protestáns és német?

Iohannisnak éppen az növeli az esélyét, hogy német. Tehát származása hoz és visz is szavazatokat. Tudni kell, hogy a románokat, a román kultúrát a németekhez egy speciális viszony fűzi. A németek, a németiség testesíti meg számukra a nyugatosságot, a prosperálást, a civilizációt, pontosságot. Tehát egy kritikátlanul pozitív kép él a németekről a román kultúrában, és ez igaz a szászokra is. Klaus Iohannis politikája az elmúlt tíz évben nagy mértékben arról szólt, hogy a szász örökséget a romániai örökség részeként próbálja kanonizálni. A Nagyszeben, Európa kulturális fővárosa projekt is erről szólt. Ezért mondom azt, hogy nyer is, veszít is szavazatokat Iohannis azért, mert német.

És mennyire számít majd az, hogy nem ortodox?

Készültek korábban felméréseink románok körében arról, hogy milyen feltételeket kell teljesítenie valakinek ahhoz, hogy románnak tekintsek. A népesség fele, 48 százaléka szerint kritérium, hogy az illető ortodox legyen. Ám a megkérdezettek nagyobbik fele ezt nem tekintette kritériumnak. Nyilvánvalóan Iohannis támadható amiatt, hogy nem ortodox. Ha az ortodox egyház

szavazás második évfordulója miatt időzítették július 29-re. A kampányrendezvényen mondott beszédében Ponta azt ígérte, hogy államfőként támogatni fogja az elnöki jogkörök behatárolására vonatkozó alkotmánymódosítást, és olyan elnöke lesz Romániának, aki nem gyűri maga alá az igazságszolgáltatást.

Ponta kijelentette: semmi gondja azzal, ha egy elnökjelölt nem román és nem ortodox vallású. „Azt sem szeretném azonban, hogy valaki a saját hazámban azzal vádoljon vagy hibaként tüntesse fel, hogy román vagyok és ortodox. Így születtem, így fogok meghalni, büszke vagyok erre, és azt hiszem, tiszte-

letet érdemlek ezért” – jelentette ki a PSD államfőjelöltje. (Ponta egyébként tévedésből vagy szándékosan neoprotestánsnak nevezte vetélytársa evangélikus vallását, ami ellen Nagyszeben evangélikus lelkésze tiltakozó közleményt adott ki, emlékeztetve a felekezet 500 éves múltjára.)

Szász polgármesterből államfő? A miniszterelnök egyértelműen a legesélyesebbnek tartott lehetséges ellenjelöltjére, az evangélikus vallású, szász nemzetiségű Klaus Iohannisra utalt románsága és ortodox vallása emlegetésével. A jobbközép ellenzéki erőket tömörí-

tó Keresztény-Liberális Szövetség (ACL) lapzártánk után döntött arról, hogy Klaus Iohannis liberális pártelnököt vagy a demokrata-liberális Căătălin Predoiu volt igazságügyi minisztert indítja Pontával szemben. Mivel azonban szociológiai felméréseket hívtak segítségül, borítékolni lehet, hogy a nevesített politikus Nagyszeben polgármestere lesz, mert ő az egyetlen ellenzéki jelölt, aki az eddigi összes közvélemény-kutatás szerint akár le is győzheti Pontát.

Az ACL a Nemzeti Liberális Párt (PNL) és a Demokrata Liberális Párt (PDL) fúziójából jött létre. A két párt közös kongresszusán az összeolvadás mellett arról is döntöttek, hogy az új párt a liberálisok nevét viseli majd, de a fúzió a gyakorlatban csak a 2016-os parlamenti választások után valósul meg. Addig a két párt választási szövetséget alkot. Július 27-én egyébként összesen három párt tartott külön-külön, majd közösen kongresszust, ugyanis a Mihai Răzvan Ungureanu volt miniszterelnök által vezetett Polgári Erő (FC) nevű kispárt beol-

Így állnak a jelöltek a felmérésekben

A legfrissebb felmérést a CSCI intézet végezte az államfőjelöltek esélyeiről. E szerint Victor Ponta 41, Klaus Iohannis 28 százalékot kapna, ha most vasárnap tartanák a választásokat. Călin-Popescu Tăriceanu támogatottsága 10, Dan Diaconescu 7 százalékos. Ez utóbbi politikus még nem jelentette be jelöltségét, azonban várható az indulása. A felmérés szerint Cristian Diaconescu és Kelemen Hunor egyaránt 3 százalékot szerezne az első fordulóban. A többi jelölt támogatottsága 1 százalék alatti, s a teljes képhez tartozik az is, hogy nagy a bizonytalanok aránya.

a kolozsvári Kisebbségkutató Intézet munkatársa

Iohannis mellé kell állnia”

Ponta mellett teszi le a garast, azzal bizonyos szavazói szegmensek megszólíthatók, más szegmensek azonban már nem. Tehát én a vallását sem tartom egyértelműen ballasztnak a választásokon. Sőt úgy vélem: ha nem lenne protestáns és szász, akkor Iohannis labdába sem rúgna a román politikában. Nem egy karizmatikus figura, nincsenek politikusi kvalitásai.

Mi növelhetné Iohannis esélyét?

A jobboldalisága. Jól látszott az európai parlamenti választásokon, hogy az előzetes várakozásokkal ellentétben a Szociáldemokrata Párt (PSD) csak 38 százalékot szerzett, ennél az elnökválasztáson Pontának jóval többet kell szereznie ahhoz, hogy nyerjen. Persze az elnökválasztás döntő mértékben eredményekről is szól, de a pártválasztás is belejátszik az eredménybe, és ez novemberben nem a PSD-nek kedvez. Ne feledjük, hogy Traian Băsescu is tudott nyerni öt évvel ezelőtt vert helyzetből.

Lehet-e tudni valamit a magyarok választási preferenciájáról, ha a Ponta és Iohannis kerül a második fordulóba?

Egyelőre erről mérési eredményem nincs. De az borítékolható, hogy az RMDSZ nem tudná a Székelyföldet Ponta mellé állítani.

Ha politikai tanácsadó lenne, mit javasolna az RMDSZ-nek a második forduló előtt?

Iohannis elnökké választásából Románia úgy jönne ki, hogy az országban az etnicitás nem számít

Valamennyire politikai tanácsadó is vagyok, csak nem hallgatnak rám ebben a kérdésben. Azt javaslom, hogy most szálljanak ki a kormányból, és álljanak Iohannis mellé. Választói és politikai marketing szempontból ebből az RMDSZ nyerni tudna. Az más kérdés, hogy Iohannis megválasztása katasztrófa lenne bizonyos értelemben a magyarok számára. Német és protestáns, de valójában román nemzeti identitású jelölt. Elnökké választásából Románia úgy jönne ki, hogy az országban az etnicitás nem számít. Az erdélyi magyaroknak eközben problematikus a jelenlegi román államberendezkedés. Ennek ellenére az RMDSZ-nek Iohannis mellé kellene állnia, mert a magyarok így is, úgyis rá fognak szavazni.

vadt a PDL-be. Ezt követően a PDL és a PNL elfogadta külön-külön tartott kongresszusán az ACL létrehozásának alapját képező együttműködési megállapodást, valamint a két párt összeolvadásáról szóló statútumot és politikai programot.

Iohannis jelöltsége veszélyben foroghat, mert egy összeférhetlenségi ügyében pert indított ellene az ügyészség. A per következő tárgyalását szeptemberben tartják, és ha november 2-á előtt a polgármestert elmarasztaló ítélet születik, egyes vélekedések szerint elképzelhető, hogy mégsem indulhat a választáson.

Három volt PNL-s jelölt Az eddigi felmérések szerint Pontán és Johannison kívül egyetlen jelöltnek sincs esélye bejutni az államfőválasztás második fordulójába. Közéjük tartozik a nagy jobboldali összefogásból kimaradt Népi Mozgalom Párt (PMP) jelöltje, Cristian Diaconescu is. A PMP-t Traian Băsescu védnökségével hozták létre, Diaconescu pedig hosszú évekig az államfő tanácsadója, az államelnöki kancellária vezetője volt. A volt igazságügyi miniszter érdekes pályát járt be: korábban ugyanis a PSD egyik legmarkánsabb politikus, a párt főpolgármester-jelöltje is volt.

Ponta, Iohannis, Tăriceanu, Diaconescu, Kelemen

Iohannis jelöltsége veszélyben foroghat, mert egy összeférhetlenségi ügyében pert indított ellene az ügyészség

Cerneia, Vadim Tudor, Funar, Catarama, Ghise

Az idei államelnök-választás érdekessége, hogy a PNL három volt jeles tagja is jelezte indulási szándékát. Egyikük Călin-Popescu Tăriceanu korábbi miniszterelnök, a liberálisok egykori elnöke, aki időközben Liberális Reformista Párt néven új politikai alakulatot hozott létre, amely múlt heti kongresszusán formálisan is elnökké választotta. Az új pártba számos eddigi PNL-s törvényhozó állt át az utóbbi hetekben. Tăriceanu jelenleg a szenátus elnöke, a poszt-hoz pedig a PSD segítségével jutott hozzá, ami a kampányát meglehetősen hiteltelenné teszi majd. Pályázná az államfői székre a PNL volt szenátora, Ioan Ghise is. A politikus Klaus Iohannis elnökké választása után lépett ki a pártból, és ha sikerül összegyűjtenie a 200 ezer aláírást, akkor függetlenként indulna. Ismét felbukkant a színen Viorel Cataramă, a PNL egyik alapítója is. A gazdag üzletember szintén függetlenként indulna, és máris azt ígérte: ha nyer, 500 eurós lesz a minimálbér Romániában.

Nacionalista és demagóg jelöltekben sem lesz hiány. Ismét indulna ugyanis az államfőválasztáson a Nagy-Románia Párt (PRM) elnöke Corneliu Vadim Tudor. Ő egyébként az egyetlen politikus az országban, aki az eddigi összes

elnökválasztáson indult. Öt éve a szavazatok 5,5 százalékát szerezte meg. Indul emellett egykori hűbajtársa, ma pedig már ellenlábas, Gheorghe Funar is. Kolozsvár volt polgármestere jelenleg perben áll Corneliu Vadim Tudorral, aki szerint bitorolja a PRM elnöki tisztességét. Közölte, ha nem nyeri meg a pert szeptember 26-ig, akkor függetlenként indul.

Az indulók között szerepel még Kelemen Hunor RMDSZ-elnök is, aki időközben visszalépett a kormánytisztségeiből. A politikus azzal indokolta indulását: egyetlen román párt sem képviseli a romániai magyarság érdekeit, ezért az RMDSZ a választási kampányban fel akarja mutatni, milyen megoldásokat javasol a romániai társadalom egésze számára, és hogyan szeretné ezen belül érvényesíteni a magyar közösség érdekeit.

Függetlenként indulna a választáson Remus Cernea. A Zöld Párt elnökének öt évvel ezelőtt is sikerült összegyűjtenie a 200 ezer támogató aláírást, ám a választáson csak 60 ezer szavazatot kapott. Bejelentette indulási szándékát függetlenként egy temesvári dzsesszenész is. A 40 éves Eduard Jak Neumann nyílt levélben kérte a romániaiak támogatását az indulásához.

Tusványos két arca

A tavalyi Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor végén Németh Zsolt, az Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke kijelentette, ez az a hely, ahol nem érdemes kijózanodni. Elmondhatjuk: a 25. Tusványosra már beállt a delirium tremens állapota. A magyarországi nemzetpolitika fontos színterét egyre inkább jellemzi az egyoldalúság, miközben a szereplők mintha párhuzamos világból érkeznének. KUSTÁN MAGYARI ATTILA írása.

Kevés olyan esemény van, amit annak ellenére kedvelek, hogy nincs rá okom. Sőt, talán Tusványos az egyetlen ilyen, hiszen legalább egy évtizede szinte minden évben ellátogatok a táborba, ahol ismerősökkel, barátokkal el lehet húzódni a nap vagy eső elől egy kiadós beszélgetésre. Eközben zajlik a tábor: az egyik oldalon azok a fiatalok, akik az iskola vagy egyetemi beiratkozás izgalmait itt szeretnék kipihenni minél több alkohollal és egyéb tudatmódosítóval, a másik oldalon a gyakran görcsös, keresztény-konzervatív értékekről beszélők, akik a sátrakba visszahúzódva „terjesztik az igét” – nem sok sikerrel. Tusványos ilyen színes tábor, láthatólag egyik fél sem igazán vesz tudomást a másiktól, párhuzamos világaikban remekül elvannak néhány napig.

Első felvonás: a diáktábor Tavaly kísérletet tettem arra, hogy körvonalazzam, kik járnak a táborba. Természetesen elsősorban a tizenévesek, akiknek az elmúlt években kialakultak a szokásaik, tudják, kinél bérelnék szobát, vagy sátorhelyet az udvaron. A helybélieliek igyekeznek eleget tenni az elvárásoknak, itt nem érezhető az a zártság, amit kevésbé forgalmas településeken tapasztaltam – ahol a polgármesternek kell unszolni a lakosságot, nyissa meg a tisztszobát a látogatóknak, mert annak csak a zsebe fog örvedeni. Ahogy közeledünk a táborhelyhez, úgy látni egyre több embert, a kis udvarokat betöltik a színes sátrak,

„Szép vagy,
mint egy új
gumicsizma”

FOTÓ: JAKAB ÁDÁM

A többnapos előjáték végkifejletként szombaton délelőtt a megszokott trió lépett színpadra, ahogy valaki fogalmazott: megkezdődött a Viktor koncert

Az első sorban az RMDSZ székelyföldi vezetői tapsolnak

köztük lengén öltözött fiúk és lányok, sörrel a kezükben csevegnek, hahotáznak.

Reggel tusolás, kísérletek a másnaposság elűzésére, vagy kérkedés vele – az állomáson hallottam egy megjátszott panaszt, a fiú azt hangoztatta egyre-másra, hogy ő bizony „büdös nagy alkoholista”, nem tehet róla. Ne legyünk kényesek: bár jövőképe van. Délelőtt, kora délután előadások zajlanak, ez a pangás ideje, esetleg egy kiadósabb sétáé a tábor környékén. Este végre koncertek.

Az egyik sátron fehér papíron a Mit kívánsz? Kérdés. Bárki válaszolhatja: „zakotát”, „egy svéd lovat”, „egy jó meleg bundást”, „nyaralás és államvizsga”, „hegedűszót”, „Ancsát, Évát, Anitát”, – írják. Az idei poént egyébként a rossz idő és az emiatt csupa sár tábor szülte: „olyan szép vagy, mint egy új gumicsizma”.

Beszélgetek az árusokkal, többnyire elégedettek, kivéve a főtt kukoricát kínálókat, akiket az idén nem engedtek be. A bejáratot jelentő híd

Orbán Viktor
beszédéről egy
hét múltán is éles
víták folynak

fedí még, néhány részletet megoszt a közönséggel egyik előadásán, amelyet a Néppárt logói előtt tart meg – oda is szól viccesen néhány barátjának, sebj, ráfér a néppártosokra egy kis nemzetstratégia, mert úgyis „szarul állnak vele”.

Szász furcsa, szép új világot vizionál: amikor a nemzetek összefognak, hogy együtt küzdjenek a globalizmus ellen, mondja meglehetősen internacionalista hangnemben, és mielőtt kihevernék ezeket a szavakat, azt is megosztja velünk: Kárpát-medence szintű fejlesztési hálózatot hoznak létre háromszáz szakember segítségével. Kitolná az ösztöndíjak idejét is, mert úgy véli, nincs ideje a lánynak udvaroltatni, ha csak három hónapig tartózkodhat valahol, szükség van ezért három, akár ötéves ösztöndíj-programok beindítására.

Bocsika a Néppártért

Egy a tábor, hány a zászló címmel szerveznek beszélgetést, amelyen Bíró Zsolt (MPP) és Toró T. Tibor (EMNP) pártelnökök ülnek egy asztalhoz. Toró együttműködne, Bíró azonban nem akar, pedig előbbi még arra is hajlandó, hogy beismerje: mai fejével nem tartja túlságosan bölcs döntésnek az Erdélyi Magyar Néppárt létrehozását, de két éve nem érezték úgy, hogy az MPP útja vezetne az autonómia irányába. Szó esett a „szerelmi” háromszögről is, Toró kifejtette, a két fél összefogásával lehetne betenni az RMDSZ-nek –

akkikkel lehet ugyan partnerséget kötni, de a természetes szövetséges az MPP és az EMNP kellene legyen, mint igaz autonomisták. Első lépésben önkormányzati együttműködésről beszéltek, Bíró pedig bedobta: ahol ők nincsenek jelen, ott a néppártosok nyújtsanak be autonómiahatározattervezeteket.

Kösz a kétharmadot

A többnapos előjáték végkifejleteként szombaton délelőtt a megszokott trió – Orbán Viktor, Tőkés László és Németh Zsolt – lépett színpadra, ahogy valaki fogalmazott: megkezdődött a Viktor koncert. Székely zászló, felcsúti tábla, lelkes idős asszonyok és férfiak várták a magyarok miniszterelnöke és a püspök úr előadását, idén pedig nem jutott paradicsom, hogy a tavalyi példához hasonlóan célba vegyék a szereplőket.

Orbán a szokásos módon építette fel beszédét azt követően, hogy előbb köszönetet mondott az erdélyi magyaroknak, hogy a hajszálon múltó kétharmados Fidesz-KDNP többségen segítettek szavazataival. Ezután a világ aktuális állapotát vázolta fel: elmondta, a huszonöt évvel ezelőtti rendszerváltás teljesen véget ért, 2008-tól – a gazdasági válság óta – azonban hasonló méretű változáson megy keresztül a világ, az emberek azonban nem érzékelik ezt (még). Felvázolta, mi a teendő: a szerinte sikertelen európai normákat ki kell dobni: a liberális demokrácia – és mint később mondta, karöltve a

Intermezzo: Tusnádfürdő Egy szabadabb órámban kísétálok a városba, kíváncsi vagyok, mi változott egy év alatt. A kép sokszínű: látni szépen kipofozott hotelt, félbehagyott épületmonstrumot az út szélén, bezárt boltokat, üresen álló házakat. Helybéliel csak annyit mondanak: volt már jobb is, rosszabb is. Kinek hogyan. Aki ügyeskedik, van egy kis pénze és elég merész, hogy belevágjon egy üzletbe, talán sikerrel jár. A legtöbben kis lépéseket mernek megtenni, annak is örvendenek, ha nyáron egy kis többletet szereznek. A környék gyönyörű, adja magát, de van, aki szerint nem reklámozzák eléggé, más ennek az ellenkezőjét mondja.

Második felvonás: a szabad-egyetem

Unalmasabb percekben arról kérdezek embereket, hogy Szász Jenő miatt érkeztek-e a táborba. Számításaim alapján tízből tíz ember nem érte jött, ez pedig az ő szerencsájuk, mert három éve – amikor a Magyar Polgári Párt korábbi elnöke kegyvesztett lett, a táborszervezők azt sem engedélyezték, hogy sajtótájékoztatót tartson – hiába is igyekeztek volna Tusnádfürdőre. Szász ma újra fontos ember, saját intézetet, akinek munkatársai is itt vannak, Kárpát-haza feliratú fehér trikókban. Bár tevékenységét jótékony homály

Tusványos archív,
Tőkés László
mellett Markó Béla
1991 nyarán

szociáldemokráciával – létrehozott ugyan egy ideig-óraig működő modellt, ez azonban ma már nem jó. Egyre távolodva a valóságtól kifejtette, a közösségi vagyont nem védte meg ez a rendszer, Magyarország azonban más irányba halad, és vi- gyáz az emberek pénzére (igaz, köz- ben elveszi a magánnyugdíj-pénztá- rak megtakarításait).

Végül kimondta a tutit: nem li- berális demokráciára van szükség, az ugyanis védi az egyének érde- keit, de a közösséget nem, hanem: illiberálisat. Ez a kifejezés ugyan azt jelenti, kicsinyes, de nem zavartatva magát ilyen nyelvészeknek való ap- róságokon, tovább fejtegette, milyen új világot tervez. Ez az új világ nem az ósdi európai elképzelésekre épül, nem jóléti állam lesz, hanem mun-

**Tőkés László
ugyan nem
konzultált
még erről
a miniszter-
elnök úrral,
de még
a NATO
támoga-
tására is
számíthat-
nak**

ka alapú, mondta, amelyben termé- szetesen fontos lesz a szabadság, a boldogság és a derű. Kelet felé meg érdemes kacsintgatni, és mint nem keresztény és nem demokratikus be- rendezkedésű államokat jobb nem zaklatni az emberi jogi aggályaink- kal.

Végül azzal biztatta közönségét, a jövő bármilyen forгатókönyv sze- rint történhet, megtörténhet, hogy eljön az ő idejük.

Az erdély képviselő Orbán-idé- zetekben gazdag beszédet tartott Tő- kés László, vakmerően szembeszáll- va a miniszterelnökkel: egy adott ponton ugyanis azt mondta, a rend- szerváltás igenis befejezetlen, lásd Románia példáját. Nagyvonalúan sztrájktrórknek nevezte a székely-

földi prominens RMDSZ-tagokat, hogy el merészeltek látogatni a tá- borba, és hiányolta a többiekét, pe- dig lám, mondta, Orbán Viktor még Szatmárnémetiig is elment, hogy Kelemen Hunorral találkozhasson. A közönség soraiból érkező kérdé- sek közt – miután Répás Zsuzsanna korábbi nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár azokat ügyesen kiválogatta – Antal Árpád és Tamás Sándor is érdeklődött, mégpedig affelől, hogy a román kormány szo- rításai miatt lehet-e számítani egy úgynevezett „székelyföldi rakéta- pajzsra”. Tőkés tréfásan azt felel- te, ugyan nem konzultált még erről a miniszterelnök úrral, de még a NATO támogatására is számíthat- nak. Lelkes, tüzes beszéde végén a magyar focit és autonómiát éltette.

Gyűjtő hangú szavak az Olt partján

Orbán Viktor tusnádfürdői beszéde a ko- rábbiaknál is több visszhangot eredménye- zett mind a magyar, mind a nemzetközi nyilvánosságban. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül ezekből szemelgetünk.

„Nehéz elhinni, hogy egy európai ve- zető nyíltan illiberális demokráciára szó- lítson fel, miként azt Orbán Viktor tette.” (Francis Fukuyama filozófus)

„Vlagyimir Putyin Oroszországának modelljére épül Orbán Viktor Magyaror- szága” (Fareed Zakaia Washington Post)

„Orbán azt hiszi, hogy semmit sem kockáztat. Az Európai Bizottság elnökének keményen kell válaszolnia. Kezdheti az- al, hogy kevesebb EU-pénzt ad Magyar- országnak, mint amennyit a 2014-2020-as periódusban terveztek. Felfüggesztheti Ma- gyarország szavazati jogát az EU-ban, mert a kormány aláássa az uniós alapértékeket. Ha ezt nem teszi, akkor oda a bizottság sza- vahihetősége.” (New York Times)

„Nincs hozzáfűzni valója az Európai Bizottságnak Orbán Viktor magyar kor- mányfő Tusnádfürdőn elmondott beszé- déhez” (Jonathan Todd, szövivő, Európai Bizottság)

„A New York Times valójában nem a demokráciát félti, hanem a rezsisökken- tés, a bankadó és a reklámtörvény miatt a kormányra neheztelő érdekcsoporto- kat képviseli.” (Mráz Ágoston Sámuel, Nézőpont Intézet)

„Az ország egyre inkább egy olyan em- ber személyes autokráciájára hasonlít, aki formálisan a miniszterelnöki posztot tölti be.” (Gregor Mayer Der Standard, DPA)

„Akár nemzetközi jogot is sérthet, hogy Amerikából próbálnak nyomást gyakorolni Magyarország elleni uniós el- járás ügyében.” (Lentner Csaba, Nemzeti Közszołgálati Egyetem)

„A tusványosi beszéd leginkább re- ményt keltő mozzanata az, hogy ha Orbán továbbra is ilyen tempóban változtatja né- zeteit, nemsokára bezáródik a kör, létrejön a 360 fokos fordulat – vagyis visszatér sa- ját kiindulópontjához, a liberalizmusához.” (Veres István, Új Szó, Pozsony)

„Szervezők nevetgélnek Orbá- non, EMNP-s politikusok ironizálnak Semjénen, Toró kétségbeesetten békülne az MPP-vel. Mi folyik itt?” (Sipos Zol- tán, Transindex)

„Nekünk egy laza, decentralizált, a döntéseket a helyi közösségekhez mi- nél közelebbre utaló állam az érdekünk. Amiről Orbán Viktor beszél, az ennek az ellenkezője. Az éppen hogy egy olyan nemzetállam, amely tulajdonképpen eb- ben a térségben mindig csak fikció volt.” (Markó Béla, Klubrádió)

„A miniszterelnök tusványosi beszé- dével hivatalosan megszűnt a magyar de- mokrácia.” (Tamás Gáspár Miklós ATV)

„Ha Orbán Viktor csak a felét is ko- molyan gondolja annak, amit mondott,

akkor is meg kell állapítani, hogy déli szomszédjainknál nagyon súlyos forga- tókönyv van kialakulóban.” (Pravda, Pozsony)

„Ha valaki Orbán Viktor tusványosi beszédét követően autokráciát, putyiniz- must, sőt, akár fasizmust emleget, ja- vaslom, a mihez tartás végett egyszer olvassa el a Román Hírszerző Szolgálat vezetőjének, George Maior igazgatónak a napokbeli interjúját.” (Rédai Attila, Szé- kelyhon.ro)

„A rendszerváltás utáni Magyaror- szágon azon elvek mentén szerveződött újjá, amelyeket Orbán Viktor Nagy Imre koporsója mellett kimondott, de ami csak azért történhetett meg, mert azok- kal az elvekkel lényegében egy egész nemzet egyetértett. Orbán Viktor akkor a nép hangján beszélt, és a nép gondola- tait tolmácsolta. Most új államigazgatási elveket hirdetett meg, de én reményke- dem abban, hogy mindaz, ami 2014-ben Tusnádfürdőn elhangzott, az nem a ma- gyarok többségének, hanem csak Orbán Viktornak és néhány elvbarátjának a hangja volt.” (Pap István, papolok.blog. hu)

Orbán Viktor Erdélyben, Tusnádfür- dőn egy olyan rendszert vizionált, amely- nek hazai gyakorlatba ültetése ijesztő következményekkel járna a romániai magyarság számára.” (Balázsi-Pál Előd, Transindex)

Fogaras: nincsen vissza

Nem lehet most Erdélyen anélkül átutazni, hogy úrrá ne legyen az emberen a döbbenet. Olyan jelenségekkel találja magát szemben az utazó, amelyekre lehetetlen felkészülni, és amelyek arra kényszerítenek: egyik stációtól a másikig haladjunk tovább, az összefüggő jelek rendszerét próbáljuk meg felfejteni. Családi útnapló apámmal, fiaimmal Erdélyen át. PARÁSZKA BORÓKA riportja.

Apéldátlan mértékben romló Szatmárnémetiben (városriportunk az *Erdélyi Riport* előző számában olvasható), ahol a városközpont legfontosabb műemléképilete is napról napra enyésznek, egyetlen új dologgal szembe-sültünk ott jártunkkor: az Északi Színház háta mögött, szemben a sarkon álló (valaha Rákóczi-ként ismert) általános iskolán vörös felirat jelent meg: „Erdély Románia”. Huszon-négy évvel korábban, szinte ugyanitt gyűlt össze 1990-ben a tömeg, hogy a „magyar veszély” ellen demonstráljon – Erdélyért. Az azóta eltelt két és fél évtizedben úgy tűnt, hogy a valamikori szembenállás oldódott, az etnikai feszültségek megszűnnek. Még „bezzegváros” is volt Szatmárnémeti, hiszen itt szavaztak először románok magyar polgármesterre, ez volt az „etnikai átszavazás” egyik példatelepülése.

Nemzeti méterárú A pozitív folyamatok azonban megtorpantak, a románok által is támogatott magyar polgármester már nincs hivatalban, az omladozó falakon pedig ez az 1990-es üzenet virít. Ez az útravalónk Szatmárnémetiből hazafelé, Erdély belseje felé indulva, és nem feledhetjük a figyelmeztetést, mert más alakban ismét felbukkan. Bethlenben akkora román trikolórba ütközünk, hogy nem hiszünk a szemünknek: az egykori Bethlen-birtok műemlékei körül amúgy is rengeteg az ilyen-olyan ellen-szimbólum, szobor, emléklakett. Ez a zászló azonban túltesz mindenre, a városközpont fölé emelkedik. Utóbb olvasom, hogy a székelyföldi székely

A zászlóverseny győztese a bethleni óriástextil

Az elmúlt ötven évben három generáció háromszor-négyszer látogatott ide, abban a reményben, hogy legalább lelkileg visszakap valamit

zászló mozgalom háborította fel a helyi polgármestert, aki így mindenáron jelezni szeretne volna: mégis kié ez az ország. Minden közintézményt fellobogóztatott a városban a piros-sárga-kék trikolórral, és hogy biztos legyen a jelképharc kimenetele, az ország legnagyobb zászlóját is felhúztatta ide. Meddig lehet ezt fokozni? A Bethlenben felhúzott román zászló állítólag húszszor tizenhat méteres. A legnagyobb székelyzászlót Zeteváralján vonták fel idén, ez tizenötöt hét méter. Ha zászlóméterben mérjük Erdélyt, akkor tényleg a románoké a dicsőség, el kell ismer-ni. Szatmárnémetiből Bethlenen át Zeteváralja felé menni tehát nem érdemes. Viszont mindenképpen vissza kéne térni Fogarasra, ahonnan családom a múlt század elején-közepén többször is elköltözött, és ahonnan fontos tanulságokat hozott az efféle nemzeti vetélkedések végkimenetelét illetően. A „békebeli” visszaemlékezések szerint Fogaras a Monarchia határtelepülése volt: a lehetőségek és

a korlátok városa. Tisztségviselők, a határmentén üzletelő befektetők, feltörekvő polgárok vagy lecsúszó dzsentrik laktak itt. Legismertebb krónikása, az itt visszafogottan, magába fordultan élő, de termékenyen alkotó Babits Mihály volt, akinek két regényében (*A gólyakalifában* és a *Halálfaiban*) is megjelennek, néha konkrétan, legtöbbször stilizáltan, áttételesen a fogarasi helyszínek, figurák. Babits 1908 és 1911 között élt itt, a családi legendárium szerint dédapámék szomszédja volt, és együtt sakkozott a városi tisztségviselő öreg Parászkával, valamint az átmenetileg szintén itt élő életművésszel, Bidcsérdy Bélával (aki viszont *A halál legyőzése* címmel írt művet – úgy látszik a halál volt a helyi leitmotív). Kicsi a valószínűsége annak, hogy valóban fennállt volna ez a triász, de a családi mese sokat elmond arról, milyennek látták a helyi viszonyokat, hangulatot. A század eleji idillt a következő nemzedék már csak mesékből ismerte. Míg 1910-ben a hatezer fős helyi lakosság több mint fele magyar volt (hatoda pedig német), a század közepére megfordultak a viszonyok. A harmincas évek végére, negyvenes évek végére a román nacionalista-szélsőjobboldali mozgalmak rendkívül megerősödtek itt. Nagypám iskolás emléke, hogy a vaskárda masírozik a fogarasi utcákon, a zsidók és a magyarok lakta házakban pedig esténként ki kell tenni az ablakba a gyertyát: tudják a korabeli gárdis-

Szatmári felirat, miheztartás végett

ták, hova kell hajítani az utca követ. „Jos cu unguri si jidani” – „le a magyarokkal és a zsidókkal”: ez és az állandó utcai verekedések, a román és a magyar fiúk összecsapása jelentette számára a gyerekkort. 1935-ben Babitsot a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond irodalmi társaság viszzahívja Erdélybe felolvasóköriútra, a költő jött is volna: de nem kapott engedélyt erre a román hatóságoktól. Ilyen a hangulat ekkoriban erre felé, így 1940-ben, a második bécsi döntés után a Romániánál maradó Fogarasról „átdobja” a család nagyszüleit Észak-Erdélybe. Ez volt az első elszakadás a várostól, ám a háború után még makacsul visszatért ide nagyapám, családot alapított, négy gyermeket nevelt. 1964-ig, amikor egyértelművé vált, hogy a magyar oktatás visszaszorul a városban, a gyerekeknek nincs esélyük magyarul továbbtanulni. Ekkor költözik másodszor a család a „biztos” Székelyföldre, Gyergyószentmiklósról, ahol elérhető volt a magyar oktatás.

Családi örökség: a honvágy

Fogaras emléke, a családi mesék a századelő idilljéről (az idillhez hozzátartoztak a kártyaadósságokról, a hitelezők csődjéről szóló rémtörténetek is) azonban elevenek maradnak. És eleven marad több generáción át az az élmény, hogy az ember bármikor arra kényszerülhet, hogy továbbálljon, hogy elveszítse az otthonát, a barátait, a valahova tartozás érzését. Hogy vigye magával az otthonatlanság, az otthonkeresés terhet. Az elmúlt ötven évben három generáció háromszor-négyszer látogatott ide, abban a reményben, hogy legalább lelkileg visszakap valamit. Most a zászlók árnyékoltá utunk lezárásaként először a temetőbe tartunk. Ortodox, katolikus és evangélikus sírkertek állnak egymás mellett. Forgalom az elsőben van, a katolikusban csak néhány látogató lézeng, az evangélikusban épp temetés zajlik, csak a búcsúzó zavarják a temető kert csendjét. A katolikus temetőben megkeressük a Parászkák síremlékeit. Nehéz megtalálni, ki tudja miért (mert erre futotta), homokkőből faragtatták. Tele a temető omladozó kövekkel, alig lehet kiolvasni már a neveket. A sok generációs Mikló-

A Parászka család síremléke. Mi menthető ezekből a pusztuló kövekből?

sok síremlékénél felsorakozik apám és fiam, Miklós ük- és szépapám Miklós nyughelyénél. Mi menthető ezekből a pusztuló kövekből? – silabizáljuk a fogarasi polgárok neveit, százszáz, olaszok, mindenféle monarchiás népek emléke tűnik el végleg.

A temetőtől az általános iskolához megyünk. Messzire látszik, hogy rég használaton kívül van, homlokzata omlik, ablakai sötétek, piszkosak. Két nő zárja éppen a kaput, nem érünk időben oda, már nem tudunk bemenni az épületbe. A szemben lévő étterem előtt fehér köpenyes nő, talán szakács, talán felszolgáló: ráér, hivatali idejét tölti. Mosolyogva, tört magyarsággal kérde, hogy kit keresünk, mert hallja, hogy magyarul beszélünk. Apám magyarázkodik: ide járt iskolába, ezért lesünk be az ablakon. „Nincsen már itten rég magyar iskola, itt már csak az oláhoknak van iskola. Oláh iskola, meg oláh óvoda” – mondja a középkorú nő, borzasztó magyarsággal, hallszik, hogy évek óta nem használta ezt a nyelvet.

A régi belvárost szinte teljesen lebontották, néhány utca, és a csonka főtér őriz valamit abból, milyen lehetett valaha Fogaras

A zsinagóga megközelíthetetlen

Zavartan pillantunk a hátunk mögé, vajon ki hallja az „oláhozást”, de beszélgetőtársunkban nincs félelem: egyértelműen így akar kedveskedni nekünk, azt gondolja, nekünk, magyaroknak erre van szükségünk. „Ne féljenek, visszakapták az iskolát a magyarok, a reformátusok, azért zárják a kaput” – nyugtat tovább. A református lelkész hivatalban azonban nem találunk senkit, aki pontosabban el tudná mondani, mi vár erre a sok szép és nehéz emléket őrző ingatlanra. A családi ház felé vesszük az utunkat: csodával határos módon áll még az épület, amiben dédszüleim éltek. A fogarasihoz hasonló brutális városrendezést nehéz találni Erdélyszerte. A régi belvárost szinte teljesen lebontották, néhány utca, és a csonka főtér őriz valamit abból, milyen lehetett valaha Fogaras. A bontás épp a „mi” házunknál állt meg, ami persze már rég, ötven éve nem a „mi” házunk. Ma edénykereskedés működik ott, ahol nagyapám, apám született. A bejáratnál reklámfelirat fogad: „tartós árucikkek boldog otthonoknak”. Szerencsére zárva van a bolt, így nem kényszerülünk arra, hogy az egykori boldog otthonban felállított pultokon, talán éppen ott, ahol a dédszüleik hitvesi ágya állt, a fröccsöntött kínai konyhai felszereléseket mustráljuk. Még a végén árleszállítást is kapnánk. A családi ház állapotán nincs időnk-módunk merengeni.

Erdélyi oda-vissza Elsétálunk a zsinagógáig és az unitárius lelkész hivatalig. Ez utóbbi takarosan rendbetett, ámbar egy lélekkel sem találkozunk. A zsinagóga viszont megközelíthetetlen: a hatezer lakosú kisvárosban ötszáz zsidó élt a húszas években, korábban elemi iskola, nőegylet is működött itt. Löb Silbermann kéziratot naplót vezetett a 19. században a város mindennapjairól. A Tagebuch-ot, más néven a Fogarasi diáriumot kortörténeti ritkaságként tartották számon. Micsoda történelmi rövidítők, összefüggések: a legismertebb helyi rabbi Jordán Sándor innen épp Szatmárnémetibe költözött 1903-ban. Abban az évben, amikor azt a bizonyos Rákóczi általános iskolát ott felépítették. És amellyel szemben idén azt olvastuk:

erdélyi fejedelemasszonyok egykori otthonát, amelyet ilyen jó állapotban, mint amilyenben most van, egykor itt élő családtagjaim közül még senki sem láthatta. Az ötvenes években politikai börtön működött itt, aztán évtizedeken át tartott az enyészet, a pusztulás. Mára ismerete fel a román állam, micsoda érték ez az épületegyüttes. Most is tart a felújítás, a várudvar, a kiállítótermek már rendben vannak, igen borsos árért látogatni is lehet a történetinek nevezett tárlatot. Két felnőttnek és négy gyereknek vásárolunk belépőt, egy jobb cipő árát hagyjuk a pénztárnál. Bár ne tennénk. A tárlat tökéletes példája annak, milyen a helyel-közzel jó szándékú (legalábbis nem a korábbi évtizedek manipulációit követő) de semmiképpen sem hiteles és érdemi tájékoztatásra törekvő történelemszemlélet. Az erdélyi (magyar) fejedelemségek egyik meghatározó helyszínén alig van nyoma annak, hogy kik, miért és hogyan éltek itt. Néhány frissen festett ál-fejedelmi címer a bejáratnál: ennyi jár ezeknek a családoknak. Egyébként ortodox kegytárgyak, román népi ruhák, használati tárgyak láthatóak, nyomokban némi szász, és ennél is kevesebb magyar objektum. Egy-egy hímezett ingváll, díszpárna, a 19. század végéről néhány bútordarab. Van viszont frissen esztergált padokkal berendezett „lovagterem”, Vlad Ţepeş-es hűtőmágnes, megvásárolható történelmi giccs minden mennyiségben. Angolul, németül beszélő turisták tucatjai mellett haladunk el, szakad meg a szívem, mi az, amit látnak, és mi az, amit nem látnak Erdélyből.

Az ortodox katedrális aranyozott kupoláját a várostól messzire is látni

Angolul, németül beszélő turisták tucatjai mellett haladunk el, szakad meg a szívem, mi az, amit látnak, és mi az, amit nem látnak Erdélyből

Cukrászda. Ki tudja már eldönteni, melyik volt az igazi Embacher?

Néhány frissen festett ál-fejedelmi címer: ennyi jár ezeknek a családoknak

nete, kék köpenyes gondnok veszi észre, hogy lecövekelünk előtte. „Én intéztem el, hogy ennyit legalább kiírjanak magyarul” – mondja ugyanolyan tört magyarsággal, ahogyan az iskola szomszédságában kaptunk eligazítást az oláhozós hölgytől. Búcsúzás előtt apám elvisz az egykori Embacher-cukrászdába, ahol állítólag valaha Erdély legfényesebb-legfinomabb Dobos-tortáját lehetett kapni. Most ugyan csak sör, üdítő és pizza van, 5th Avenue-nak hívják a mázas téglákkal díszített intézményt, de a narancsszörp jólesik a teraszán. Később itt készült fényképeink alapján Szilágyi Szabolcs kolléga azt állítja, valóban híres volt az Embacher cukrászda, de nem az volt az, ahova mi leültünk. Egy másik épületet nevez meg, ám újabb emigráns fogarasi vitatja, hogy a Szilágyi-verzió a helyes megoldás. Szerinte a főtér másik sarkában, egy harmadik épületben működött a legendás cukrászda. Ki tudja már eldönteni, melyik volt az igazi Embacher? És milyen volt az igazi Fogaras? Volt egyszer, hol nem volt, volt amikor nem a zászlórúd hossza, hanem a Dobos-torta íze-fénye jelezte, hol a haza. Vissza-indulunk Fogarasról, nem is tudjuk hova-merre mehetnénk. Szatmárra, Bethlenbe? Vezet-e előre, vissza, bármerre is út a zászlók, kupolák között? Babits hangját hallom: „Szembenéznél a havasokkal... ők még emlékeznek emlékeinkre, s mindekihez a maga nyelvén szólnak.” Nem tudok szembenézni. A havasok ugyanis, Fogarasról Erdély felé távolodva a hátam mögött, és nem a szemem előtt vannak.

Az Embacher-cukrászda titka

Nem bosszankodunk az aranyoskupolán, meglátogatjuk a várat, az

„Erdély Románia”. Ilyen az erdélyi oda-vissza. Most azonban itt állunk a fogarasi zsinagóga előtt, és írjuk fel a Tagebuchba, hogy kapuján a lakat beroszdázott, a lakatot sűrű gyom nőtte be, a kaput és az udvart kúszónövények ölelik-fojtják. A reménytelen vigasz sarjadjik feltartóztat-hatatlanul. A zsinagógától a várhoz sétálnánk, de utunkat állja az ortodox katedrális, amelynek aranyozott kupoláját a várostól messzire is látni. Száz év alatt a város lakossága megötszöröződött. Most harmincezer fő körüli az itt élők száma. Csakhogy amíg az 1900-as évek elején kevés, de sokat akaró városi polgár élt itt, addig ma a várost a „nyugdíjasok és munkanélküliek” városaként tartja nyilván – a román sajtó. Számtalan – román – cikk veti fel a kérdést, mi végre ez a hatalmas templom, ami építészetiileg összeegyeztethetetlen a még megmaradt városképpel, a frissen és sok szempontból szakszerűtlenül renovált Fogarasi várral? Miért nem költ a helyi, a megyei önkormányzat, az ortodox egyház inkább az egyre nagyobb számban rászorulóakra, működtet öregotthont, segélyközpontot? Öregotthont építettek ugyan itt, de nincs pénz a fenntartására, hiába volt a 400 000 eurós önkormányzati beruházás. Viszont az ortodox egyház a megyei önkormányzattól idén is kapott 100 000 lejt a templom továbbépítésére. Nyilván sokat jártak a fogarasiak a Zeteváralja-Bethlen-Szatmárnémeti útvonalon, és tudják, hogy Erdély azé, aki fellobogózza, bearanyozza, tele-falfirkázza.

Új baloldali tartalom kell

SZIGETVÁRI VIKTOR politológus, politikai kommunikációs szakember. 2006-ban az MSZP kampányfőnöke, 2009-ben Bajnai Gordon kabinetfőnöke államtitkári rangban. 2012-ben az akkor alapított Haza és Haladás Egyesület ügyvezető alelnöke lett, 2013. március 8-án az Együtt – a Korszakváltók Pártja társelnökévé választották, 2014. júniusában pedig ügyvezető társelnökké. TASNÁDI-SÁHY PÉTER interjúja.

Az Együtt-PM Bajnai Gordon személyére építő, választási pártként indult, de az utóbbi időben tudatosan igyekszik szabadulni ezektől a jegyek-től. Hol tartanak az átszervezésben és mi ebben az Ön szerepe?

Ott tartunk, ahol egy alig több mint egy éves pártnak tartania lehet. A magyarországi helyzet abban különbözik Szlovákiától, Szlovéniától, és hasonló e tekintetben Romániához, hogy területi szervezeti jelenlét nélkül nem lehet létezni a politikai térben. A szervezetünk egyébként már most is sokkal nagyobb, mint ahogy azt bárki jósolni merete volna, de a célunk az, hogy 2018-ban, ha a helyzet úgy hozza, akár egyedül is el tudjunk indulni mind a 106 egyéni választókerületben. Ennek feltételei ma még csak részben adóttak, ugyanakkor – mint ahogy azt az európai uniós választások megmutatták – egy országos kampányt már végig tudunk vinni, a kvalifikációhoz kevesebb, mint 10 nap alatt 28 ezer aláírást gyűjtöttünk össze. Tehát van már országos szervezetünk, a jelenlegi átmeneti időszak alatt ezt kell stabilizálni, erősíteni. Én ennek a folyamatnak vagyok – a többieknél valamivel nagyobb felelősséget viselő – vezetője egy társelnöki rendszerben. Ettől függetlenül nem tartom átmeneti embernek magam, az alapszabály szerint jövő tavasszal lesz pártelnöki poszt is, amit meg fogok pályázni, de remélem, lesznek, akikkel meg kell majd küzdenem. Tehát összefoglalva az Együtt-PM egy, a magyar szabadelvűsége nyitott,

Szigetvári Viktor, az Együtt társelnöke

Jövő tavasszal lesz pártelnöki poszt is, amit meg fogok pályázni, de remélem, lesznek, akikkel meg kell majd küzdenem

szociáldemokrata mozgalom, amely jelenleg építkező időszakát éli.

Az önmagát kereső baloldalon sokszor elhangzó szavak a szociáldemokrácia, illetve a szabadelvűség, viszont a bírálók szerint ezekből hiányzik a tartalom, az LMP-s Schiffer András egyenesen elvtelenséggel vádolta többek között Önöket is.

A baloldali programok hiányának sok oka van, többek között a legyengült intézményi rendszer, de a helyzet elemzését inkább a jövő történészeire bízom. Nekem a kollegáimmal egyetemben az a dolgom, hogy kilábaljunk ebből a helyzetből. Még ha kudarchoz is vezetett számos szempontból, ezért is nagyon fontos, amit Bajnai Gordonnal megkezdtünk az – egy modern, balközép szakértői kört összefogni szándékozó – Haza

és Haladás Egyesülettel. A munkának igencsak az elején vagyunk, de mindenképpen folytatjuk. Nem tartozom azok közé, akik azonnal sikító frászt kapnak, ha Schiffer András megfogalmaz valamiféle kritikát. Ő egy tradicionálisabb baloldali megoldásokat mondó politikus, erősen kapitalizmus-ellenes felhangokkal. Ennek a szemléletnek van legitimitása, de véleményem szerint Magyarországon kormányképtelen. Sokakból a relatív sikeresség miatti irigység beszél, amikor Andrást kritizálják, személyeskedően ráadásul. Ugyanakkor az általa rendszeresen használt „ábaloldal” kifejezést vissza kell utasítanom, mert a szememben nincs annyi morális tőkéje, hogy az én, vagy politikustársaim meggyőződését elvitassa. Számos balközép alternatíva létezik Európában, egyik létjogosultságát sem lehet

▷ elvitatni. Az Együtt-PM-nek az a feladata, hogy ebben a helyzetben új hangot, új megközelítéseket hozzon, a legnyíltabban visszautasítva azt, ami 2010 előtt rossz volt.

Nemrég visszanéztem Orbán Viktor híres újrateremtési beszédét, illetve az abban az időben adott interjút, és számos, mára megvalósult törekvésnek csíráit véltem felfedezni bennük. Úgy tűnik, hiába váltott politikai oldalt, de nagyjából egy irányba mentel 25 éve. Nem kéne a baloldalon is egy határozott – szerencsés esetben az övénél jobb – vízió? Merthogy most csak vergődést látni, sokszor olyan hajmeresztő próbálkozásokkal, mint a cigánybűnözés kifejezés ízelgetése...

Válasszuk külön a dolgokat. Orbánnak valóban van egy akár egyenes vonalúnak is látható fejlődése, és még az is lehet, hogy az általa megálmodott centrális erőter – még ha nekem nem is tetszik a koncepció – akár hasznos is lehetne az ország fejlődése szempontjából. Viszont teljesen illegitim ehhez képest a baloldalt szélsőségnek nevezni, mint ahogy a Jobbikot nem. Emellett Orbán 2010-11-re láthatóan feladta a nagy nemzeti problémák megoldását, belátta, hogy a magyar gazdaságban nincs, és az általa folytatott gazdaságpolitikával nem is lesz akkora többlet jövedelem, ami az oktatás modernizálásához, az etnikumtól független mélyszegénység csökkentéséhez, a válságban megroppant középosztály stabilizálásához kellene. Ez a kormány nem tudja vinni, a '98 és '2002 között, más gazdasági környezetben meghirdetett – polgárosító politikát. Ez Orbán igazi árulása. Már csak a hatalom monopolizálása mozgatja, kizárólag a saját oligarcháinak, saját embereinek kívánja újraosztani a javakat. Abba az irányba viszi az országot, amit Románia sok tekintetben láthatóan próbál levetkőzni. Magyarországon sok vidéki településén, és most nem csak a legeldugottabb ormánsági falvakról beszélek, teljes a kilátástalanság, és egyre nagyobb az állam helyi képviselőitől való függés. Ezt a folyamatot Orbán nem kezeli, vagy minimum nagyon rossz válaszokat ad. Ez a rendszer bevétel, gyarapodás híján hosszú távon nem

fenntartható. Ettől teljesen függetlenül a baloldalon van egy válság, ami tabula rasát kíván, mert ezzel a tartalommal, ezzel a pártszerkezettel nem lehet tovább politizálni, ezt megmutatta 2014 kudarca. Viszont ebben az erőforrás-hiányos helyzetben egy szanálást elvégezni, tartalmi alternatívát felmutatni nagyon nehéz feladat. Az Együtt-PM-nek nagy szerencséje, hogy új formáció, bennünk van még a kezdeti lendület, és a múltunkkal sincs annyi küzdenivalónk, mint a többieknek.

Az Együtt-PM-nek gondolom múltként a rossz szövetségi politikával, illetve a régi nevekkkel való keveredéssel kell megküzdenie. Szigetvári Viktor viszont ezen régi nevek egy részével – igaz, háttéremberként – együtt dolgozott.

Én a Gyurcsány Ferenchez, illetve másokhoz fűződő viszonyomról, a konfliktusokkal egyetemben, mindig nyíltan beszéltem, közben is és utólag is, de megtagadni sosem akartam. Most viszont ez nem központi kérdés, magunkkal kell törődnünk, azt kell megfogalmaznunk, hogy mi milyen országban hiszünk, milyen alternatívát tudunk állítani. Ennek kontúrjai egyébként szervezeten belül sokkal jobban látszanak, mint kifelé, de olyan örült helyzet van, hogy 6 hónap alatt 3 választáson

kell részt venni, és ilyenkor személyi kérdésekben jegecesedik ki minden. Bajnai Gordon egyébként már előállt egy határozott vízióval, politikustársaimmal alkalmasnak érzem magunkat a feladatra, hogy ezt tovább finomítsuk. Nagy versenylőny, hogy a miénk a legfiatalabb szavazótábor a baloldalon, emellett sok csappal kapcsolódunk különböző társadalmi bázisok felé, ezek egy része intézményesülés alatt áll. Ezek segítenek, hogy megfelelő balközép tartalmat biztosítsunk a fiatal értelmiség számára is.

Mégis mi mentén épülhet ez a tartalom: decentralizáció a centralizációval szemben, nyugat a kelettel szemben?

Sok tételen végig lehetne menni a meleg-jogoktól a szólásszabadságig, amik bevett témák a baloldalon. Ehhez képest mi szeretnénk beemelni újakat is. Ma a magyar állampolgár a jogszolgáltatásban nem tud bízni, részben korrupt érdekek érvényesülése, részben a lassúság okán. Ennek rendbetétele egy olyan feladat, amit sem a Fidesz, sem a korábbi balközép kormányok nem kezeltek. Ma a jogegyenlőség csak egy deklaráció, amit nem biztosít az állam, pedig a gyors, átlátható, igen-nemeket mondó igazságszolgáltatás elengedhetetlen. A másik dolog, amivel mi szembemegyünk a korábbi évtizedek status quo-jával az az, hogy szerintünk bizonyos területeken több újraelosztásra van szükség. A rendszerváltás következményeként előállt mélyszegénység, illetve a válság hatására növekvő dolgozó szegények köre hatékony, célzott beavatkozásokat igényel. Olyan közfoglalkoztatás kell, ami nem csak konzerválja a helyzetet, mint a Fidesz modellje, illetve olyan segélyezésre van szükség, ami – megbélyegzés helyett – az érintetteket megpróbálja kiléptetni szorult helyzetükből. Ezekben a témákban inkább balosak a hangúlyaink. Emellett viszont piacpártiak vagyunk, az államigazgatásban pedig inkább a decentralizációt szorgalmazzuk, mert a most követett centralizált államreazon idegen is Magyarországon, illetve nem is bizonyul hatékonynak.

Nem tartozom azok közé, akik azonnal sikító frászt kapnak, ha Schiffer András megfogalmaz valamiféle kritikát

Érzésem szerint két olyan nagy téma van, amivel a Fidesz belepüfölte a baloldalt a sarokba: az egyik a már érintőlegesen említett rendpártiság és az ehhez helytelenül szorosan hozzákapcsolt roma kérdés, illetve a nemzeti identitáshoz való viszony.

A rend kérdésével a Fidesz sem tud igazán mit kezdeni, sok körzetben a rendőrségnek a járőrözéshez szükséges benzinre sincs pénze, tehát közbiztonságot nem teremtetek. A közbiztonság érzet pedig nehezen mérhető, és nem függ össze a bűnügyi statisztikákkal, amiknek a hitelességében egyébként is kételkedem. Ma egy kisösszegű lopásra vagy bármilyen kisebb sérelemre az állampolgár kénytelen legyinteni, mert nem érzi, hogy a túlterhelt, elbizonytalanodott rendőri állomány bármit tud tenni az ügyében, miközben politikai nyomásra más ügyeket kapitányságok dobálnak egymás között. Nem a politikai korrektség ellen szólok, de az a beszédmód, ahogy ehhez a témához közelítettünk eddig a baloldalon, nem folytatható, de ettől még Pásztor Albert sem vállalható, aki ugyan bírja a helyi kollégáink szimpátiáját, de ez választójogi értelemben nem releváns egy ponton túl. Mi azt mondjuk, minden olyan cselekményt, ami a békésen élő többség biztonságát veszélyezteti, a rendőrségnek üldöznie kell. Ha fenti cselekmények egy részét cigány emberek követik el, és ezek felderítéséhez rendőrszakmailag speciális tudás szükséges, akkor arra a tudásra szert kell tenni. Viszont minden szabálysértőt, bűnelkövetőt azonos mércével kell mérni, maga a bűn ellen kell küzdeni, az elkövető etnikai hovatartozásától függetlenül. Az nagyon nincs rendben, hogy a többségi társadalomhoz tartozó nem-cigány polgárt elengedik, ha nincs a biciklijén prizma, a vízért kerekező cigányembert viszont, akár adott esetben az egész havi jövedelmét kitevő, 20 ezer forintba is megbüntetik. A jelenleginél nagyobb közbiztonságra, rendre kell törekedni, de hangsúlyosan jelezve, hogy ez nem a többség kisebbségellenes indulatainak való megfelelési kényszer. Az az alku, hogy kielégitem a többség rend iránti igényét, de arról hallgatok, hogy

Az antikommunizmus, mint hittétel a rendszerváltás után 25 évvel már szinte komikus, főleg úgy, hogy a Fidesz soraiban a többi párthoz képest felülreprezentáltak a volt pártfunkcionáriusok

ennek érdekében a mélyszegénységben élő cigány és nem cigány, de a többségi társadalom által sokszor annak bélyegzett emberek vagy legalább a gyermekeik felemeléséért is áldozatokat kell hozunk, kizárólag a Jobbik utcájába terelheti a baloldalt. A nemzeti kérdés bizonyos szempontból bonyolultabb, hisz ebben a Fidesz, mint ahogy az erdélyi szavazatok is mutatják, előrébb jutott, sikeresebb, a baloldalt pedig terheli a posztkommunista örökség, bár ettől szerencsére én is, és a kollégáim is mentesek vagyunk. Ebben a témában egy nyíltabb, egyenesebb beszédre van szükség, azt viszont be kell látni, hogy a bonyolultabb identitásminták kommunikálása sosem lehet annyira hatékony, mint a leegyszerűsített, historizáló modell közvetítése. Bár, azt gondolom, az ezzel kapcsolatos szimbolikus politizálás társadalmilag egy ponton túl nem tudja előrevinni a Fideszt, a tábor egyben tartásában sokkal fontosabb tényezők Orbán személyes karizmája, a vélt politikai sikerek, illetve az antikommunizmus mint hittétel. Ez utóbbi a rendszerváltás után 25 évvel már szinte komikus, főleg úgy, hogy a Fidesz soraiban a többi párthoz képest felülreprezentáltak a volt pártfunkcionáriusok illetve hajdani ügynökök. Ezzel szemben a tiszta beszéd az egyetlen eszköz, „ami kommunistán jó kommunista” tétel nem működik.

Ön az MSZP hajdani kampányfőnökeként tudja, hogy kell választást nyerni. Lehet győzni ezekkel a szép összetett mondatokkal, amilyenekkel az elmúlt fél órában operált, vagy ki kell állni szónokolni?

Azt előrebocsátanám, hogy a jelen rendszerben sokkal nehezebb nyerni, mint 2006-ban, egyébként pedig tudok egyszerűen is beszélni. A kérdésre válaszolva most nyáron dolgozunk azon a – konkrét feladatokat is generáló – stratégián, ami megválaszolja többek között, miként menjünk be a fiatalok közé, vagy miként használjuk ki, hogy a rendszerváltás óta első alulról jövő baloldali magyar mozgalom, a Szolidaritás velünk politizál. Ha egyszerre mindent akarunk, abból a végén semmi sem lesz. Ki kell találnunk, miként gyúrjuk meg a hólabdát, hogy aztán lavina lehessen belőle. Először a meglévő bázisunkat kell feltölteni azzal a hittel, hogy nem ment el az eszünk, tudjuk, mit csinálunk, de nem rekedhetünk meg ennél, hisz mindig az egész társadalom számára kell programot adnunk. Az elkövetkező két és fél év erre remek lehetőséget kínál. Nem kell szövetségekkel foglalkozni, mehetünk a magunk útján, erősödhünk, és az ellenzék egy részénél meglévő Orbán-fóbia helyett arról beszélhetünk, milyen országot szeretnénk építeni, ehhez már most megvan az intellektuális háttérünk. Persze hosszan tudnám sorolni a buktatóként mutatkozó külső vagy fél-külső faktorokat, a választási rendszertől kezdve, a média-viszonyokon át a külföld félpaszívvá beletörődéséig, amivel néhány ország kivételével szemlélik az Orbán-kormány ténykedését, de azt gondolom, ha valaki a balközép válságra tartalmi értelemben újat mond, akkor sikeres lehet. Mi eddig még nem igazán mutattuk ebben meg magunkat, de erre egyre hangsúlyosabban sort fogunk keríteni.

Ennek érdekében látjuk majd Szigetvári Viktort harmincezer fős rendezvényen szónokolni?

Egyszer biztos, bár Magyarországon ekkora rendezvényt összehozni nem kis feladat, úgyhogy rövid távon egyezzünk ki egy ötezresben.

Dr. Pap József egyetemi docens

A magyar nyelv térnyerése – siker vagy kudarc?

Az egri Eszterházy Károly Főiskola tanára a reformkori nemzetiségi mozgalmak tárgykörében tartott előadást a Szacsvey Akadémián. SZILÁGYI ALADÁR a népek öntudatra ébredésének fáziseltolódásairól, illetve a magyar nemzeti törekvésekkel való konfrontáció okairól kérdezte.

Az etnikai arányok már a 18. században megváltoztak Magyarországon. Gondolom releváns Fényes Eleknek a felmérése, miszerint a 19. század elején már a történelmi Magyarországon sem haladta meg a magyarság aránya a 40 százalékot, Erdélyben a 30-at is alig...

Jobb statisztikáink nincsenek a Fényes Elek munkájánál erről a korszakról. A probléma érdekessége, hogy a 18. század végének, a 19. elejének emberét, sem hivatalos közegét még nem igazán érdekli az a kérdés, amit ma nemzetiségi problémaként fogunk föl. II. József uralkodását követően nincsenek népszámlálások, csupán népességi összeírások, s ezekben a nyelvi kérdések nem jelentenek fontos szempontot. Adózókat írnak össze, a nemzetiségi kérdés még nem formálódott problémává. Fényes Elek lesz az, aki összegyűjti a Magyarország népességére vonatkozó legfontosabb adatokat.

Ahogy a 18. század vége fel kezdtek megerősödni a nemzetiségi mozgalmak, ezzel párhuzamosan az úgynevezett hungarus tudatnak a kialakása is bekövetkezett?

A két folyamat párhuzamosan zajlott egymással, a hungarus tudat valamikor a 19. század első felében fog eltűnni a nemzetiségi értelmiség köréből. A magyar politikai elit hosszú időn keresztül úgy tesz, mintha létezne. Valahogy ennek az átformálódása, modern változata lett a po-

litikai nemzet koncepció. Ez már a nemzetiségi vezetőket, mozgalmakat nem elégítette ki.

Vegyük sorra a nemzetiségeket. Ami a horvátokat illeti, nekik évszázadok óta különleges státuszuk volt, létezett egyfajta horvát államiság is. Viszont a 18. század végi abszolutizmus, a németesítési törekvés őket is érintette...

Az abszolutizmus kihívásaira mind a két rendi nemzet ugyanúgy reagált. Az első időszakban közös fellépések is voltak. A konfrontáció a 19. század első felében indul el. Valóban volt egy olyan periódus, amikor a horvát rendek és a magyar rendek együtt tudtak fellépni az udvari abszolutizmussal szemben. A horvát nemzeti mozgalom viszont kialakított egy olyan koncepciót, amit illirizmusnak nevezünk, ami metszette a magyar politikai elitnek az elképzeléseit. A magyar királyság déli területeiből egy úgymond illír koronatorományt akartak kialakítani.

Ez előképe lehetett a későbbi Jugoszláviának?

A 19. századi délszláv egység-gondolatok valóban a későbbi jugoszláv gondolatnak az előképei, csak abban nem tudtak megegyezni a szerbek és a horvátok, hogy kié legyen a vezető szerep.

Ha jól tudom, már 1790-ben lépéseket tettek a horvát nemesség kiváltságainak a megőrzése érdekében. Ez szinkronban volt a magyar törekvésekkel?

Igen, hiszen 1790-ben a szűkebben vett Magyarországon is ugyanez történik: II. József rendszere után az 1790-91-es országgyűlésen a rendek mindent elkövetnek azért, hogy megerősítsék a nemesi kiváltságo-

kat, amelyek veszélybe kerültek az előző évek felvilágosult abszolutizmusa alatt. Mindkét részről e törekvések szinkronban mozognak, de ez a kiváltságörzés nem nemzeti aspirációkból, hanem a rendiség jellegéből adódik.

A horvátok nemzettudatra ébredése szinte egyidejű volt a magyarokéval, viszont rögtön feszültségek támadtak a magyarok törekvései körül, hiszen ők ütötték a vasat, hogy a magyar nyelvvel helyettesítsék a latint. Mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás?

1842-ben Széchenyi az akadémiái beszédében azt vázolta föl, hogy a magyar fellépés hatására indul el ellenhatásként a nemzetiségi nyelvi harc és a nemzetiségi identitás kialakulása. Azért látnunk kell, hogy az egy régióban együtt élő nemzetek, népek értelmisége hasonló kihívásokkal találja magát szembe egy adott időszakban. Inkább a párhuzamosság a helyes kifejezés. Nem a hatás-ellenhatás, hanem a hatás, úgy, hogy egyszerre érik a kihívások Európa részéről, az abszolutizmus, II. József irányából, s erre volt a közös – nem egyeztetett – reakció. Onnantól kezdve, hogy ezek a népek elkezdik építeni a saját nemzeti kultúrájukat, közöttük is kialakul egyfajta konfrontáció.

Ami a szerbeket illeti, ők nem voltak ugyanolyan helyzetben, mint a horvátok, a szerb társadalom az úgynevezett csonka társadalmak kategóriájába sorolható. Viszont más ortodox felekezetű nemzetekkel szemben bizonyos előnyt élveztek, ami az egyházuk helyzetét illeti. 1790-ben tartották meg Temesváron a fordulópontnak szánt népgyűlést. Mi is történt ott?

A szerbeknek már megvolt egy működő rendszerük, ez az egyházi

A 18. század végének, a 19. elejének emberét, sem hivatalos közegét még nem igazán érdekli az a kérdés, amit ma nemzetiségi problémaként fogunk föl

kiváltságosabb helyzetben, a legfejlettebbek voltak társadalmilag, gazdaságilag, kulturálisan. Gondolom, azok a szász fiatalok, akik német földön jártak egyetemre, bőven hozták magukkal a nemzeti eszméket.

Az erdélyi szászok érdekes mozgalmat alkottak. Egyrészt az Erdély autonómiájának, a magyar királyságon belüli függetlenségének, a nagyfejedelemség fönntartásának az egyik fontos támaszai ők. Ellenzik az egyesülést, érzik, hogy az előbb-utóbb az ő autonómiájukat veszélybe sodorná. A magyar nemzetállamon belül nehezebb helyzetben lesznek, kisebb lesz a szerepük, mint az Erdélyi Nagyfejedelemség keretén belül, ahol a három nemzet közül az egyiket alkotják. Az elhatárolódásuk többszörös, hiszen számos bajuk van a betelepülő románokkal is.

Gondolom, mindezt fokozta a magyar nyelv térnyerése is?

A nemzetiségi konfrontáció kialakulásának az egyik fő pontja a latint fölváltó magyar nyelv Magyarország esetében és ennek az igénye Erdély esetében is. Hiszen egy közvetítő nyelv, a latin helyére az egyik nációnak a nyelve, a magyar került. Főleg akkor vált konfliktusok forrásává, amikor az állam kizárólagos nyelvvévé, államnyelvvé lépett elő. Sőt a magyarországi törvények nem csak az állam, hanem az oktatás és az egyházi belső adminisztráció nyelvvévé teszik a magyart. Ezek mind olyan konfrontatív pontok voltak, amikkel szemben a nemzetiségi értelmiségi rétegeknek fel kellett lépnie a pozíciójuk megtartása érdekében.

A 18. század végére a románság körében is elkezdődött a nemzeti ébredési folyamat, aminek az első intézményesített megnyilvánulása a Supplex Libellus Valachorum volt 1791-ben. Gondolom, az egyházi-világi értelmiségük – főleg a görög-katolikus papok már tudatában voltak annak, hogy Erdélyben abszolút többségbe kerültek. Ami a Supplexet illeti, azon kívül, hogy benyújtották, volt-e valami hatása?

autonómia. Azon belül jelentős volt a világiaknak a befolyása. Egy olyan nemzeti-vallási gyűlést tudtak összehívni, ahol jelen volt az egyházi elit, képviseltették magukat a polgári rétegek, a kereskedők, az iparosok és megjelentek a szerb katonaparasztoknak a képviselői is. Ennek a temesvári gyűlésnek a fő kérése, amit II. Lipóthoz intéztek: egyfajta területi alapú autonómiának, az úgynevezett vajdaságnak a megszervezése a szerbek által lakottnak tekintett területeken.

Ez valósult volna meg ideiglenesen a magyar szabadságharc leverése után?

Ez valósult volna meg, ha nem egy abszolutista időszakban szervezik azt a Szerb vajdaságnak és Temesi Bánságnak nevezett koronátartományt, ami nem egy öngazgató területe a birodalomnak, csupán egy adminisztratív kerület. De a „vajdaság” nekik egy hagyományos elképzelésük, és már ekkor elkezdődik a horvátokkal is a konfrontáció, hisz Szlavóniára ők is igényt tartanak.

A szlovákok még nagyobb fáziskésésben voltak a déli szlávokkal szemben, az övük tényleg csonka társadalomnak volt nevezhető. Nem csoda,

Dr. Pap József
a reformkorról
tartott előadását
Nagyváradon

hogy ott a nemzeti mozgalom később indult meg. Nemzeti egyházuk nem volt, az evangélikusok inkább arra hajlottak, hogy irodalmi nyelvként ne valamelyik szlovák nyelvjárást, hanem a csehet használják...

A szlovákok több szempontból különböznek az előző két nemzetiségtől. Az egyik legfontosabb az, hogy vallásilag megosztottak voltak. Kétharmaduk római katolikus, egyharmaduk evangélikus. A nemzeti mozgalomban viszont az evangélikusok viszik a prímet, hiszen náluk a világi értelmiség befolyása nagyobb. A szlovákok esetében a fő probléma valóban az, hogy nincs egységes nyelvük. Három fő, egymástól sokban eltérő nyelvjárás létezik. Az első időszaknak a belső nyelvharca arról szól, hogy melyik nyelvjárás legyen a három közül az irodalmi nyelv. A század elején őket még nem foglalkoztatják az autonómia-törekvések. 1848-ra jutnak el erre a szintre, liptószentmiklósi gyűlésükön már ők is autonómiát követelnek, de még erősen keresik az identitásukat kelet és nyugat, az oroszok és a csehek között.

Külön kérdéskör az erdélyi szászoké. A Szász Universitásnak hála ők voltak a történelem folyamán a leg-

A románok nem érik el, hogy negyedikként bevegységük őket az erdélyi rendek közé, de az egyházaik elismerésével komoly lépések történtek

A császári kormány úgy tett, ahogy szokta, visszautalta az erdélyi országgyűlésnek, hogy tárgyalják ott a kérdést. A románok nem érik el, hogy negyedikként bevegék őket az erdélyi rendek közé, hogy a nagyfejedelemség egyféle reformon menjen keresztül, de az egyházaik elismerésével komoly lépések történtek. A fő cél, hogy a három nemzet uniója négy nemzet uniójává bővüljön, nem valósul meg. A nemzeti mozgalmuk viszont kétosztatú, az erdélyiekkel szemben a magyarországi, a partiumi és bánsági románoknak egészen elmentések az érdekeik. Míg az erdélyiek a függetlenség, az autonómia fenntartásában látják a jövő útját, addig a magyarországi románok saját pozícióik erősítése érdekében jobban igénylik az uniót, Erdély egyesülését Magyarországgal. Nekik inkább a szerbekkel, a szerb egyházzal van viszályuk, hiszen a karlócai érsekséghez tartoznak. S ezzel szemben inkább a magyarokra óhajtanak támaszkodni. Az erdélyi magyar elit viszont tudatosan játszik arra, hogy a népképviselői átalakulás előtt, még rendi körülmények között folytassák le az uniós tárgyalásokat. Mert ha az unió előtt vezetnék be a népképviselőket, az más összetételű országgyűlést eredményezne.

A különböző országgyűléseken 1790-től 1844-ig állandóan napirenden volt a magyar nyelv használatának kérdése, a latinnak a magyarral való helyettesítése. Gondolom, ez reakció volt arra is, hogy a 18. század végén Bécs a latin helyett német adminisztrációt igyekezett bevezetni. Ami a magyar törekvéseket illeti, azokat a nemzetiségek egyértelműen elvetették, vagy volt, aki látott benne arra is lehetőséget, hogy az osztrák abszolutizmus lazuljon?

A probléma akkor jelenik meg, amikor a nyelv alkalmazásának a köre átlép bizonyos határokat. Az 1839-40-es országgyűlés törvény-cikke a döntő motívum, amikor előírják az egyházaknak, hogy három éven belül térjenek át a magyar nyelvű anyakönyvezésre. A horvátokkal meg az a probléma, hogy a diétán magyarul kellene beszélni. Nem az a kérdés, hogy az államnak a nyelve

most a latin vagy a magyar. A németet sem azért akarta bevezetni II. József adminisztrációja, mert németté akart tenni mindenkit. Egyszerűen a modernizáció megkívánja, hogy egy élő nyelv legyen az államnyelv. Ez lehet a magyar is, miért ne lehetne, csak az a kérdés, hogy meddig visszük le a nyelv alkalmazásának a szintjét. Egyedüli és kizárólagos nyelvvé tesszük-e a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban, vagy másoknak is adunk lehetőséget az anyanyelv használatára. Az 1840-es évek nyelvtörvényei ezt teszik kérdésessé. A kor publicisztikájában arról olvashatunk, hogy az anyanyelv magánügy, hogy senki nem akarja a szlovákokat stb. magyarosítani. De hát éppen azt tapasztalják, hogy magyarul kell őket három éven belül anyakönyvezni, ami azt jelenti, hogy a neveket magyarul kell kiírni. Ez a 20. vagy a 21. század embere számára is egy fontos kérdés. Az 1790-es években hirtelen akarnak váltani a magyarra, kiderül, hogy ez akkor nem megy, s onnantól kezdve eltelik vagy ötven év, amíg egyik pillanatról a másikra vezetnek be a közigazgatásba. Először az elsődleges nyelv a latin, másodlagos nyelv a magyar. Hasábos verzióban megindulhat a levezetés magyar nyelven is, majd utána magyar nyelvűvé válik. Ezek a lépések elegendőek ahhoz, hogy életbe lehessen léptetni a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban a magyar nyelvnek a használatát. Amikor átérnek arra, hogy ezt az oktatásban is alkalmazzák, az már nem sikerül. Hiába hoznak 1845-ben olyan törvényt, hogy innentől kezdve minden iskolában magyarul kell tanítani, a tanító, a pap nem beszél magyarul, tehát ő soha nem fog magyarul tanítani, akármit mond a törvény. Ez egy tipikus „rossz” törvény.

Zárjuk a témát a szabadságharc korszakával. Tudjuk, kezdetben a nemzetiségek általában rokonszenveztek a forradalommal. Igen ám, de már az áprilisi országgyűlés olyan törvényeket hozott, amelyekben meg sem említi a nemzetiségi kérdést.

Valóban, nincs nemzetiségi törvény 1848 áprilisában Magyarországon, ennek a megfogalmazása

elmaradt. Ekkor nem tartották szükségesnek a magyar politikusok.

Végeredményben európai precedens sem volt igazán erre...

Olyasmit nehéz számon kérni egy politikai eliten, amire valóban nincsen európai precedens. Ami nekik a mintapélda alkotmányosság szempontjából, az Belgium. A belga alkotmány sem ismeri még ebben a korban a kollektív nemzetiségi jogoknak az intézményét. Bár vannak a holland nyelvű flamandok, de az államnyelv a francia. A nemzetiségek kollektív entitásként való elismerése, mondjuk, Svájcban figyelhető meg, a kantonok rendszerében. Az európai fejlődés viszont nem ebbe az irányba mutat.

Mire rákényszerült, vagy felismerte a magyar kormányzat, hogy lépni kellene, már késő volt. Szegeden megegyeztek Bálcescuval, majd 1849. július 28-án megkísérelték az engedményeket kiterjeszteni minden nemzetiségre, de már alig két és fél hét volt Világosig. De ugye szinte meghökkenítő, mi mindent adtak volna, majdnem minden szinten?

Ez a folyamat már korábban megindult. Wesselényi már 1848 szeptemberében készített egy tervezetet, ami a román-magyar viszonylatban elindította volna a nemzetiségi kérdés rendezését, csak jött a háború. Bár úgy tűnik, 1849 júliusában már sürgőssé váltak ezek a tárgyalások, mégsem voltak azok, hiszen előre mutató lépések lettek volna. Egy dologra felhívnám a figyelmet: autonómiát, kollektív jogokat a nemzetiségeknek ez a törvénytervezet sem biztosított. Nyelvhasználatot, ahol többségben vannak, azt igen. De olyat, hogy a több megyéből összeálló tartományok, amelyek élén – horvát mintára – egy tartománygyűlés, egy tartományi kormányzat álljon, hogy esetleg Erdély vagy Délvidék, a Vajdaság autonómiáját megadják, arról szó sem volt. A magyar politikai elit itt is addig ment el, ami az ő egy politikai nemzet koncepciójába belefért: a nyelvhasználat lehetőségét engedni fölfelé, a vármegei szintig.

Wesselényi már 1848 szeptemberében készített egy tervezetet, ami a román-magyar viszonylatban elindította volna a nemzetiségi kérdés rendezését, csak jött a háború

MARKÓ BÉLA

Rekviem egy macskáért

Ellentmondásos viszonyban vagyok a macskákkal. Hiszen köztudottan nem igazi háziállatok ezek az egyébként dörgölöző, hízelkedő jószágok, még akkor sem, ha állítólag éppen hogy a házhoz ragaszkodnak leginkább, nem a gazdájukhoz. Ha úgy mond „az oroszlan is egy macska,/ csak egy kicsit nagyobbacska”, akkor ennek a fordítottja is igaz, a macska is egy kisebbecske oroszlan, békíthető talán, de valójában mégsem szelídíthető. Talán ezért is vágyunk annyira a kegyeire, míg a kutyának, éppen ellenkezőleg, mi osztunk kegyeket, és attól érezzük jól magunkat. Jobban tartok a macskáktól, mint a kutyáktól, mert érzem, uralkodni akarnak rajtam. Anyám elbeszélése szerint legelső érthető szavam egy macskaüző szó volt: *kácc!* Ami persze eredeti német jelentésben csak annyi, hogy macska, vagyis: *Katz*, ebből lett nálunk indulatszó. De mi tagadás, sok fontos példát és példázatot köszönhetek a macskáknak, egyiket-másikat meg is írtam. Tetszik, nem tetszik, La Fontaine-nél rafináltabb írók ma sincsenek, és ha mégis, az valójában csak látszat. Vagyis vannak ugyan, de később majd feledésbe merülnek.

Mostanában például egyre többször jut eszembe a bukaresti macska, a másik bukaresti macska, hiszen egy feketéről már meséltem a minap, a Balkánról és Bizáncról elmélkedve. Az a történet azt bizonyította számomra, hogy a végzet becsaphatóságában bízó, tehát nálunk szabadabb individuumok élnek arrafelé, felejtethetlen példája ennek, ahogy az ottaniak által Kis Párizsnek becézett fővárosban román gépkocsivezetőm hirtelen félrehúzott a fekete macska által éppen meghúzott demarkációs vonal előtt, és az utánunk jövő autót engedte előre, lépje át ő élet és halál mezsgyéjét. Minden bizonnyal sokszor felemlitem még azt az esetet, de ezúttal egy tradicionális mintázatú, afféle preckelt-szürke bundájú cirmost szeretnék megidézni, va-

lószerűleg ebből van a legtöbb Bukarestben, Marosvásárhelyen vagy Budapesten is. *Iromba*, mondanám a szörére, ha nem sejteném, hogy ma már csak magyar nyelvtörténeti traktátusokban, a félreértésből származó jelentésváltozást szemlélítve, lelhetünk rá eredeti értelmére: *kendermagos*. Hány meg hány félrehalálból – ezúttal *irdatlan* és *otromba* szavunkat egymás mellé képzelve – lesz előbb-utóbb igazság. A nyelvet talán csak édesítik, az életünket viszont keserítik az ilyen makacsul ismételt tévképzetek. Ám tévedés ide vagy oda, majdnem annyi *iromba* macska lehet a macskák között, mint pej a lovak között. Hát egy ilyen *iromba* macskáról szól az én tanítómésém, vagy műfaja szerint talán emlékezőm, esetleg fabulácskám. Évtizedes emlék már, feledésbe merülhetett volna, de nem tehetek róla, egyre többször jut eszembe ez is, akárcsak a másik, mert mind gyakrabban teszem fel magamnak a kérdést: hogyan felejtettük el olyan hamar, amit egy diktatúrában megéltünk, és miképpen lehetséges, hogy minden közvéleménykutatás szerint egyre inkább számolni kell az 1989 előtti rezsim iránti nosztalgiával. Kétségtelenül a „megszépítő messzeség” mindannyiunk által jól ismert pszichológiája ez, csak hogy aki a Ceaușescu-diktatúra utolsó éveit megélte, az joggal kérdi újra meg újra: szebbnek látszana-e az innenső partról Hádész birodalma, ha valami csoda folytán visszafelé is megtennének az utat Kháron ladikján? Lehet-e nosztalgiával emlékezni a mindennapos áramszünetekre, a botorkáló gyertyagyújtásra, a konyhai főzőkályhán esténként kékes lánggal világító gázégők jellegzetes szagára, amit mindannyian elviselünk, hogy cserében valami kevés meleget kapjunk a fűtetlen panellakásban, a megalázó sikerélményre, hogy végre eleget tehettél családfői tisztednek, és szereztél – így: szereztél! – egy fél kiló párizsit, egy darab sajtot, esetleg tíz tojást. Hogy akkor tanultak meg a gyermekek

jóllakni az egy tojásból rántottával. Hogy ismét divatba jött paplan alatt szerelmeskedni, mint hajdanában, de most nem szeméremből, hanem mert fáztak az emberek. Csak a szekuritáté mikrofonjai érezték jól magukat a jeges betonfalakban. Legfőbb élményünk 1989 előtről: a hideg. Miközben a három-négy órás szónoklatokat tartó zsarnok gyorsított ütemben fizette vissza az ország adósságait, a mi bőrünkre persze, és diadalmasan menetelt saját agyonlötvetése felé! Ezt kívánjuk-e vissza?

Nem lehet mégsem agyalágyultnak nézni a közvéleményt. Van valami ugyanis, aminek bizony híjával vagyunk, híjával lettünk, miközben végre van tej, van tojás, van hús, van villany, és van elég sok minden, jó is, rossz is, ahogy az lenni szokott. Nincs viszont: szolidaritás. Mások úgy fogalmaznának, hogy szociális biztonság. Én nem mennék el idáig, hiszen milyen is a kenyér, cukor, vaj, fűtés, világítás nélküli biztonság? Nem emberi, inkább csak állati. De az igaz, hogy mindenfajta szociális biztonság előfeltétele a szolidaritás. Más kérdés, hogy hol, milyen kormányok emelik állampolitika rangjára ezt a szolidaritást, és hol nem. A nyolcvanas évekbeli kommunizmusban a kisemmizettek között – és egy idő után, a haszonélvezők egyre szűkebb elitjét leszámítva, mindenki kisemmizett volt –, a rendszerrel szembeni szolidaritás legváltozatosabb formái alakultak ki. Ehhez a szolidaritáshoz igazodtak az erkölcsök is. Az államtól lopni éppúgy nem számított bűnnek, mint az eszemennél eszemetebb törvényeket kijátszani. A vágóhídról a bélszint dereka köré csavarva kicsempésző mézárós nem volt tolvaj. A tévesből a krumpliszedő vedret hét-nyolc kiló krumplival megpakolva, és azt szvetterével letakarva hazatérő „kollektivistá” szintén nem volt tolvaj. A megrakott szekérről egy zsák kukoricát a saját kerítésén átdobó téesz-fogatos ugyancsak nem volt tolvaj. A vállalati teherautó tankjából egy kanna gázolajat időn-

Csak a szekuritáté mikrofonjai érezték jól magukat a jeges betonfalakban

ként elfekető gépkocsivezető sem volt tolvaj. A diktatúrát becsapni, kinevetni, megrövidíteni: több sem kellett egy osztálytársadalmi egyetértéshez, sőt cinkossághoz. Azt is mondhatnánk természetesen, hogy ilyen szolidaritásra ma már nincs szükség, a jogállamat nem meglopni, hanem erősíteni kell. Ez nemcsak jól hangzik, hanem igaz is. Készséggel elismerem azt is, hogy bennem és valószínűleg a velem egy generációhoz tartozók többségében is kitűrhetetlenül ott él ez a hatalommal szembeni szolidaritás-igény, ráadásul minket, kisebbségi magyarokat immár egész életünkre valamiféle konspiráló, gyanakvó, renitens lelkekké tett az a máig képmutató és máig másság-ellenes nemzetállami rémálom, amelyben nevelkedtünk, és amely minden ideológiai változáson innen és túl most is tovább él Európának ebben a részében. Sok oka volt mindenkinek Romániában, hogy ne érezze magáénak az államot, és még több okunk volt erre nekünk magyaroknak. A minap is azon kaptam magamat – én, aki éveken át a román kormány miniszterelnök-helyettese voltam –, hogy számolom, hányan villantának figyelmeztetésül a szembejövő autósok közül, ha sebességmérő radar – „magyarul”: trafipax – van a közelben. Erdélyben már alig-alig, tízből egy vagy kettő. A Kárpáton túl, lent a „regátban” valamivel többen, hárman vagy négyen is. A kilencvenes években ilyenkor még folyamatosan villogtak a fényszórók. A baj az, hogy minden bizonynyal nem rendpártibb lett közben a társadalom, hanem közömbösebb, netán kárörvendő.

Ideje lenne hát végiggondolnunk: vajon csakis valami vagy valaki ellenében lehetséges a szolidaritás? Csupán a zsarnoki rendszerek sajátja, hogy összehoznak minket, alapjában véve más- és másképpen gondolkodó, de a zsarnokot ugyanúgy gyűlölő állampolgárokat? Nem, ez nem így van, a demokráciában is lehetséges az összefogás, az együttérzés. Azt gondolom, hogy 1989 után a nacionálkommunizmusból kilábaló Romániában valamit félreértettünk a demokráciával, a piacgazdasággal, a szabad versennyel kapcsolatosan.

Mostanában, mintha megszabadultunk volna egy nehéz tehertől, a másik ember iránti felelősségtől

Volt némi okunk rá természetesen, hiszen nemcsak „államellenes” szolidaritás létezett egykor, hanem államilag ránk erőltetett együttérzés és együttmunkálkodás is: ennek a legbeszédesebb példája, ami falun történt a termelészövetkezetekkel, amelyek egy hamis vagyunközösséget propagáltak tulajdonképpen. Emiatt aztán ezeknek a „kollektív gazdaságoknak” a felbomlásával szó sem lehetett arról, hogy az erdélyi falvak népe valamilyen munkát is közösen végezzen el, hatalmas indulattal szedték szét néhány helyen még a közös épületeket is, elfeledkezve arról, hogy a szövetkezeti mozgalom és egyáltalán a „kaláka” mélyen gyökerező hagyományunk nekünk. Pontosabban: hagyományunk volt. Ugyanis máig kérdés számomra, hogy ezt a tradíciót fel lehet-e még támasztani. Nem kommunista kitaláció volt, amit gyermekkoromban

nagyapámék falujában még minden kapufélfán látni lehetett: egy tenyérnyi bádogtáblácskán vödör, csákány vagy ásó. Tűz esetén mindenki tudta, milyen eszközt kell rögtön megragadnia és szaladni tüzet oltani. Nos, ezt felejtettük el mostanában, mintha megszabadultunk volna egy nehéz tehertől, a másik ember iránti felelősségtől. És általában a társadalmi felelősségtől.

De hogyan jön ide a macska? Méghozzá egy bukaresti? A helynek, beismerem, most nincsen különösebb jelentősége, nem úgy, mint a fekete macska esetében, de ha ott történt, hát ott történt, már amennyire egyáltalán történetnek nevezhető ez a kis sztori. Meg aztán, ha prózát írnék, fikciót, akkor is szívesen használnám a balkáni báj és bizánci fülledtség ingyen vonzerejét. A kétezres évek elején, mivel engem is, Annát is Bukaresthez kötött a munkánk – és

nem sokkal előbb egymáshoz kötött a sorsunk –, eldöntöttük, hogy lakást vásárolunk. Vagyis félig-meddig odatelepedtünk, ami persze elmúlóban van, bár én még hetente megteszem a Marosvásárhely-Bukarest utat. Találtunk is viszonylag központi helyen, az egykori örmény negyed szélén, egy második világháború előtti bérházban egy földszinti lakást. Néhány évvel azelőtt lépett érvénybe a restitúciós törvény, ebben a négyemeletes épületben is vegyesen voltak visszaadott vagy még önkormányzati tulajdonban levő lakások. Néztük az egykori jólét nyomait, a lépcsőházban kovácsoltvassal elkerített liftaknát, amelyben már nem volt lift, csak lent a mindenféle bedobált hulladék, végigmustráltuk a töredezett márványlépcsőt, a hajdan cifra, de mostanára megcsúnyult mozaik-padlót, és megkötöttük a vásárt. Mielőtt beköltöztünk, ismerőseink

tanácsára leválasztottuk a lakást a közös fűtésrendszerről, és külön kis hőközpontot szereltettünk a konyhába. Emlékeztünk a Ceaușescu-időkre. A házban újdonság volt még a külön fűtés, a pincéből, közös kazántól kapta mindenki a meleget. A lépcsőházban is volt minden emeleten egy-egy öntöttvas kalorifer, azokért közösen fizettünk havonta, átalányban. Ahogy beköszöntött a tél, kiderült, közös macskája is van a háznak. A szürkésfehér cirmost azelőtt is láttuk az utcán, de most esténként behúzódott a lépcsőházba, és rákucorodott a kellemesen meleg földszinti fűtőtestre, hol egyik, hol másik házbeli hozott neki egy kis kenyeret, tejet. Legtöbbször a velünk szemben lakó öregasszony. Kaputelefon nem volt még, nem zárták a nehéz bejárati ajtót, de ha valaki mégis kilincsre csukta, az „ágyrajáró” macska türelmesen megvárta, amíg

**Megjött a tél,
megjött
az iromba
macska,
felugrott
minden este
az immár
jéghideg
lépcsőházi
fűtőtestre,
ott didergett
reményked-
ve reggelig**

FOTÓ: SZÜCS LÁSZLÓ

jött valaki, és mellette besurrant a házba. Így húzta ki a telet, valószínűleg már évek óta. Aztán tavasszal elkezdődtek a fűtésviták, veszekedtek a szomszédok a házmasterrel, hogy túl nagy a költség, ezt mi csak fél füllel hallgattuk, nem voltunk már igazán érdekeltek. A végeredmény viszont jól látható volt számunkra is: lázas sürgés-forgás mindenütt, a kispénzü nyugdíjasok is rászánták magukat, sorra beszerelték a külön hőközpontot, aztán közmegegyezéssel pénzzé tették a munka nélkül maradt kazánt a pincéből, nem volt már rá szükség, a lépcsőházi fűtést is megspórolták. Megjött a tél, megjött az iromba macska, felugrott minden este az immár jéghideg lépcsőházi fűtőtestre, ott didergett reménykedve reggelig. A szokásosnál is zordabb volt a tél, egy időben tartósan mínusz húsz fok körül volt éjszaka, és nyilván a fűtetlen lépcsőházban is jóval nulla fok alatt. Sajnálunk a szerencsétlent, nem nagyon tudtuk, hogyan kell bánni egy macskával, kitettünk a fűtőtest mellé egy nagyobbacska kartondobozt, kibéleltük a gyerekek használt holmijával, de talán még az én egyik kopott zakóm is odakerült. Mi több, egy kivételesen hideg éjszakán az előszobába is becsaltuk a macskát, riadt hálával húzódott meg a sarokban, de reggelre már a cipőtartó szekrényke tetején aludt összegömbölyödve. Nem mertük örökre fogadni, kisgyerek, kóbor macska, ki tudja, mi lett volna ebből. Aztán tél vége felé eltűnt a lépcsőházból, nem találkoztunk vele többé. Valaki azt mondta, látott a szomszéd utcában heverni egy elgázolt, a miénkhez hasonló színű macskatetemet. De mondom, sok ilyen iromba macska van mindenütt, nehéz őket megkülönböztetni. A következő télen még figyeltük egy darabig, hogy talán mégis megjelenik, majd egy idő után nem beszéltünk már róla. A lassan-lassan múzeumi tárgynak is beillő, zöldesbarnára festett hatalmas érc-kalorifer most is ott van az ajtónkkal szemben a lépcsőházban, és amikor hátraviszem a kukába a szemetet, szinte önkéntelenül végigsimítok rajta a kezemmel. Hátha...

(Az Élet és Irodalom hetilapban megjelent szöveg alapján).

Drámaíró tábor: mérce a világszínvonal

Amerikai oktatók, kelet-európai diákok részvételével működött drámaíró tábor Marosvásárhelyen július utolsó napjaiban, a Művészeti Egyetem szervezésében: több volt ez szakmai gyakorlatnál. Mit gondoljunk a kultúrák viszonyáról, a színház szerepéről, hogyan „dolgoztatható meg” a tudás és a tehetség? Formát öltöttek mindezek a kérdések a Köteles Sámuel utcában. Ha lesz elég kitartás, akár exportképes erdélyi magyar dráma is születhet a következő években. PARÁSZKA BORÓKA írása.

Házhoz jön a világszínvonal és világirodalom – körülbelül így lehet összefoglalni, mi történik Marosvásárhelyen évről-évre, amikor az egyetemi tanév végén, a vakáció dandárján elkezdődik a Drámaíró tábor. Általában a rangos események tájékoztató ponttá válnak, amihez az érdeklődők, a résztvevők a programjaikat, terveiket igazítják. Nagy fesztiválok, ünnepek érdemelnek ki ilyen figyelmet. Marosvásárhelyen azonban egy, léptékét tekintve szűkebb műhelygyakorlat örvend ilyen népszerűségnek. Itt ugyanis olyan szakmai tapasztalatokat szerezhetnek a résztvevők, amelyet máskor nem. Még a Művészeti Egyetemen is ritka kaland, hogy ennyire feltárljon a színház-csinálás, a színház-élmény sok-sok rétege, jelen idejű tartalma, értelme. A munkát ugyanis a New York-i Lark drámaíró műhely tagjai irányítják, és ők hozzák magukkal azt az Európában kevésbé elterjedt és meggyökeresedett tudást, amit a kortárs színpadi szöveggyártás feltételez. Hoznak magukkal továbbá nagyon sok tapasztalatot azzal kapcsolatban, hogyan működik színház-közönség viszonya nehezített (például piaci szabályok szerint meghatározott, multimédiás környezetbe ékelődött) terepen. Idén két „kisebbségi” szerző jött, akik nyilván az Egyesült Államok perspektívájából tekintve

átlag amerikaiak (tekintettel arra, ez a társadalom már tudomásul vette, hogy bizonyos értelemben mindenki kisebbségi). Rajiv Joseph a New York University oktatója, anyai ágon európai (francia és német!) őssökkel, apai ágon indiai felmenőkkel. A negyven éves drámaíró díjak sorát kapta azokért a munkáiért, amelyekben a kulturális keveredéssel, a bevándorló kérdéssel, az identitás-konfliktusokkal foglalkozik – többek között Pulitzer-díjra is jelölték a *Bengáli tigris a bagdadi állatkertben* című drámájáért. José Rivera Rajiv Joseph munkatársa a Lark műhelyben, Oscar-díjra jelölt forgatókönyv-író. Származása szintén meghatározó: ő az első Puerto Rico-i bevándorló, aki ilyen jelentős elismerésben és szakmai figyelemben részesült. Számára is meghatározó az európai kultúra, és kultúrák találkozása, mégis – életrajza szerint – a legnagyobb hatást Gabriel García Márquez tette rá, aki a Sundance Intézetben tanára volt. Legismertebb munkája a 2004-ben bemutatott, Walter Salles által rendezett *A motoros naplója* című film. A Che Guevara utazását megörökítő mozi forgatókönyvét írta José Rivera.

Ők ketten voltak tehát az idei tábor „húzónevei”, és a Művészeti Egyetem román illetve magyar tagozatának diákjai dolgozhattak velük együtt július utolsó hetében. A résztvevők saját munkáikat is fejleszthették, továbbá Rajiv Joseph és José Rivera darabjainak fordításán is dolgozhattak. Egyszerre volt a drámaíró tábor fordító-műhely, szövegíró- és szerkesztő szeminárium és alkotói csapatépítés. Az elkészült szövegeket végül Patkó Éva és Sebestyén Aba rendezésében be is mutatták.

„Nem egy trófea van” Hogy mitől volt más, mitől volt hatékony ez az egy hét? Elsősorban valóban azért – mondják a résztvevők – mert

olyasmiket tanultak, tapasztaltak, amelyek a hazai színházi és oktatási gyakorlattól is távol esnek. „Megkerestük és erősítettük azt, ami jó” – mondja az egyik résztvevő, aki számára üdítő az, hogy itt végre nem a rosszra, a hibákra, a tévedésekre összpontosítanak. Ki-kí úgy halad a munkájával, hogy örülni tud a saját (és a mások) sikereinek, felismeri a saját képességeit. És azzal is szembenéz, hogy a drámai szöveg létrejötte napi munka, és elsajátítandó technikák függvénye. Az oktatók, és a műhelymunka vezetői mindenkire, személyre szabottan odafigyeltek, és a napi többórás együttlétek alatt a hallgatók is megtanultak egymásra figyelni. „Ha valaki mondani akar valamit, hallgass meg” – ez volt az egyik nagy tanulság – tudom meg a tábori órák közti pihenőben. Egész napos, ebédszünettel megszakított munka zajlik, és amikor nem a szöveg van terítéken, akkor is dolgoznak. A szervezők ügyeltek arra a táborlakók szerint, hogy az úgynevezett pihenő programok, kirándulások, nem szöveghez és színházhoz kötött tevékenységek alatt is folytatódjon a párbeszéd, kiteljesedjen a kommunikáció, a színházi munka éljen és érjen folyamatosan. A közösen eltöltött hét végére ilyen látszólag egyszerű, és talán kicsit patetikusnak is tűnő tanulságok csipegethetőek fel a táborlakók között. „Meg kell tanulni, hogy nem egy trófea van.” „Senki sem jobb, sem rosszabb, mindenki hozzá tudja tenni az alkotáshoz azt, ami csak az övé, és ami nagyon fontosá válhat.” Továbbá: „a színházi munka igazi csapatmunka, a résztvevők egymásra vannak utalva”. Ezek az amerikai „hozomány” darabjai, csupa praktikus, egyszerű és derűs mondat gyűjthető össze a Köteles Sámuel utcában, a drámaíró tábor helyszínén.

Kell-e jobb cégér? A párhuzamosan dolgozó magyar és román csoport, a különböző szakmai te-

„Megkerestük és erősítettük azt, ami jó” – mondja az egyik résztvevő, aki számára üdítő az, hogy itt végre nem a rosszra, a hibákra, a tévedésekre összpontosítanak

rületekről érkező alkotók is közelebb kerülnek egymáshoz, kaland az átruccanás, az összedolgozás, az ismerkedés. Mi marad mindebből Marosvásárhelyen? A rövid, könnyen megjegyezhető mondatokon túl a kortárs hatékonyságra, a színházi megújulásra és felzárkózásra való igény. Az élmény, hogy így is lehet dolgozni. Mindezek a szubjektív benyomásokon és tanulságokon túl pedig az intézményes együttműködés. A Művészeti Egyetem munkatársai évek óta dolgoznak azon, hogy az oktatási központot „beágyazzák” a nemzetközi szakmai vérkeringésbe. Intenzív kapcsolatok értelemszerűen a magyarországi rokonintézményekkel alakultak ki. A Larkkal évek óta gyümölcsöző együttműködés azonban a tengeren túlra is kiterjeszti ezt a hálózatot, és ez nem csak a New York-i oktatók marosvásárhelyi, erdélyi ismertségéhez járul hozzá, hanem ahhoz is, hogy a hazaiak is to-

vábblépjenek, lehetőséget kapjanak az amerikai tapasztalatszerzésre.

A Művészeti Egyetemen indított drámaíró-szak évek óta sikeresen működik. Új szerzők bukkannak fel, a pályakezdők máshol meg nem szerezhető tudáshoz, szakmai támogatáshoz jutnak. Új témákkal gazdagodik a hazai színházi élet, átalakul a színházi munkafolyamat (az „élő” szerzők ugyanis ott ülnek a nézőtérben, gyakorta a próbafolyamat alatt, együtt lehet velük működni, megrendelést lehet nekik adni, át lehet velük íratni a szövegeket stb.). Ha ez az oktatói program az eddigi ritmusban fejlődik tovább, hamarosan az erdélyi dráma „exportcikké” lehet. Kell-e az erdélyi magyar kultúrának ennél jobb cégér?

Összegezve az idei tábor eredményeit és tanulságait azt már pontosan meg lehet mondani, mi kell mindehhez. Csapatmunka, szakmai felkészültség, nyitottság, és elszántság. Amíg a riportra készülök,

Évek óta dolgoznak azon, hogy az oktatási központot „beágyazzák” a nemzetközi szakmai vérkeringésbe

Csoportképen a tábor résztvevői.

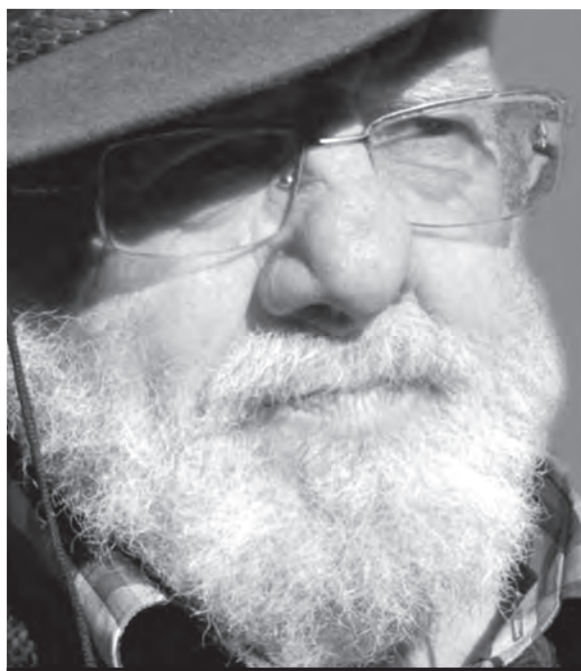
Csapatmunka, nyitottság, elszántság

többször keresem Albert Máriát, az egyetem oktatóját és a tábor egyik szervezőjét. Készséges, de telefonon igazít útba, a személyes találkozó sehogy sem jön össze. Vagy a meghívott oktatókkal tárgyal, vagy a diákok ügyeit rendezi, vagy vizsgáztat. Az egyetemen kívüli munkán még arra is figyel – tudom meg a helyszínen – hogy kit érdemes meghívni azok közül, akik már nem diákok, de részesei a hazai szakmai életnek, akiknek a pályájához sokat adhat egy ilyen képzés. Továbbá követi, ki hol száll meg, ki hol talál helyet erre az egy hétre Marosvásárhelyen. Kemény szervező munka – jó ilyen elismerést hallani a Köteles Sámuel utcában, búcsúzom a táborhelyszíntől magamban. És közben arra gondolok: akármennyire szeretem a nyarat, azért egy kicsit várom már a következő színházi évadot, hátha lesz még több, kortárs erdélyi előadás, nekem és rólam – erdélyi nézőnek, nézőről.

Emlékezések a Kölyökharcsa szerzőjére

Várad B. László (polgári nevén Beier László) a 70-es évek elején az erdélyi magyar irodalom reménysége. Veszélyeztetett emlősökkel foglalkozó szakírásaival rangot szerzett a természetvédelem világában. Göttingában a Georg Augusta egyetemen erdészeti és vadbiológiai tanulmányokat folytatott. Írásait a Pirsch és a Wild und Hund című folyóiratok közölték. Kötetei: A kölyökharcsa (novellák, 1972), Emlősviselkedéstani jegyzetek (elbeszélések, 2013), Borotva (elbeszélések, 2014), Ökopatriotizmus a Kárpát-medencében (esszé, 2014). Május 26-án hunyt el Magyarországon. Az alábbiakban egykori váradi barátai emlékeznek rá.

Szilágyi Aladár: Az elárvult törzsasztal mellől

Ha emlékezetem nem csal, 1968 őszén jelentél meg először a Gong teraszán, vaskos kéziratcsomóval, Török Miki kíséretében. Mielőtt letelepedtél volna Horváth Imre törzsasztalánál, tétozás nélkül szétteregtetted a novelláidat tartalmazó köteg példányait a szűkkörű társaság tagjai előtt. Vizespohárnyi fenývívzzel a markodban, szótlanul lested a szövegeid recepcióját. Imre bátyánk és Margit anyánk lelkendezése hallatán kemény arcod gyerekes mosolyra rezdült, és széles mozdulattal visszaseperted a kéziratokat a szatyrodba. Margit, a gyakorlatias költőfeleség kiadta az ukázt: azonnal indulj Kolozsvárra, az egész paksamétát vidd el az *Utunkhoz*, mi több, bugyellárisából egy oda-vissza út árát is előkotorta, azzal a feltétellel, hogy két nap múlva jelentkezsz ismét az asztaltársaság színe előtt, és számolj be arról, hogyan fogadtak a hetilap szerkesztői. Te viszont már másnap előkerültél, s szánom-bánom arccal bevallottad: egy bani sem maradt az útiköltségből. Margit volt annyira

tapintatos, hogy nem kérte számon, mire költötted a pénzt, és habozás nélkül ismét kinyitotta a bugyellárisát. Harmadszorra már nem volt képed megjelenni, bár a vonatjegyek ára ismét elpárolgott, hanem kerékpárra pattantál, és a kora őszi rekkenőségben eltekertél Kolozsvárig. Napokig híredet se hallottuk, csupán akkor bizonyosodott be, hogy végül csak eljutottál az *Utunkig*, amikor a hetilap egyre-másra, hétről-hétre közölni kezdte a novelláidat. Arra már nem emlékszem, hogy te Magad vagy más ötlötte ki, hogy ne Beier Lászlóként, hanem Várad B. Lászlóként közölj, de tény, hogy irodalmi berkekben néhány hét alatt elterjedt: „megszületett a magyar Hemingway”...

Egyszer csak elfogyott a paksaméta, és sokáig nem követte újabb küldemény. Terelő cimborád, Miklós, titokzatos arcot vágva közölte a törzsasztal tagjaival: elkezdődött az idény, Beier Lacinak halaszthatatlan vadászni és halászni valója támadt. A rólad kialakult legendárium szerint már kamaszkorodban, ha hívták az erdő, ha megteltek a csapdáid, felugrottál, és otthagytál csapot-papot, tanárt az iskolában. Öntörvényűséged

Várad B. László író

Napokig híredet se hallottuk, csupán akkor bizonyosodott be, hogy végül eljutottál az *Utunkig*, amikor a hetilap hétről-hétre közölni kezdte a novelláidat

minden regula áthágására ösztönzött, s még az olyan kedvelt – a múzeum számára nélkülözhetetlen – foglaltasságodat, mint az állatok preparálása, kitömése, azt is csupán végszükség idején gyakoroltad.

Bár állítólag jól megfizették preparátori munkádat, a trófeák kikészítése is jövedelmező volt, téged még ilyesmire sem lehetett „kényszeríteni”. Írásra sem. A szerkesztők, Horváthék, meg Török Miki időnként még ki-kihegedültek belőled egy-egy elbeszélést, szerre meg is jelentek a lapokban, mentoraid arra is rábeszéltek, hogy Kolozsvárott elkezdjed soha be nem fejezett állatorvosi tanulmányaidat, végül Csíki Laci, a Kritérium Forrás-sorozatának hajdani szerkesztője kiistenkedett belőled egy kötetre való, és *A kölyökharcsa* 1972 könyvszenszációja lett.

Aztán sokáig néma csend, németországi emigrációd éveit következtek, világcsavargásaid, a rendszerváltás utáni tévéfilmes hazatéréseid a Kárpátokba, majd Magyarországra telepedésed. Arról csak utólag értesülhettem, hogy göttingai tanulmányaid végeztével számos német nyelvű szakfolyóiratban közöltél tanulmányokat, arról is, hogy munkásságod szakmailag is, irodalmilag is kiváló teljesítménye egy állatregény: *Luca, a megmentett vidra* lett. Néha összefutottunk a Te véletleneidnek hála, előbb irodalmi hetilapunkat, a *Kelet-Nyugatot*, majd a *Váradot* is megtisztelted néhány írásoddal. Öröm volt számomra, hogy 2005-ben egy esszédet (*Ökopatriotizmus. Haza a magasban?...*), 2006-ban pedig egy novelládat (*Sárga Jóska*) szerkeszthettem. Időnként más lapok, a *Helikon*, a *Látó*, a *Kortárs*, az *Élet és Irodalom* kaptak az írásaidból.

Debütálásod, 1972 után több mint negyven esztendő (!) telt el, míg életem alkonyán, 2013-ban, illetve 2014-ben látott napvilágot az *Emlősviselkedéstani jegyzetek* című könyved, majd *Borotva* címmel újabb novelláid. És hírelik, jótét irodalmi lelkek

válogatott írásaidat sorozatban, több kötetben szándékoznak kiadni.

Nem köszönök el Tőled, csupán elárulom Neked: az a bizonyos 1968-as törzsasztal teljesen elárvult, nincs ki körülülje. Előbb Horváth Imréék távoztak, az még hagyján, hiszen jóval idősebbek voltak, mint mi, de őket rövidesen követte Bölöni Sándor, a váradi kultúra mindenese, majd asztaltársaságunk többi tagja: Kiss Elek és Jakobovits Miklós képzőművészek, végül a Téged közibénk terelő Török Miklós.

Laci, egymagam képtelen vagyok a törzsasztalt körülülni...

Molnár Judit: Halat, vadat s mi jó falat

Azt mondta egyszer, hogy legjobb barátja a CFR, a Román Államvasutak, mert akkor ül vonatra és oda megy, amikor és ahová akar. Voltak, akik nem értették a gondolatmenetét és azzal válaszoltak, hogy a vasút mindenkit kiszolgál. Nem vitatkozott, mintha meg se hallotta volna az ellenvetést. Próbáltam mondogatni a kételkedőknek, hogy a vonat- és út-választás ugyan mindenkire vonatkozik, de igaz barátnak kikiáltani emiatt a vasutat, az már filozófiai gondolkodásra vall. Egy alkalommal ő is jelen volt az én okoskodásomnál és leintett, hogy kár vesztegetni a szót. Neki volt igaza, mert ő tudta a legjobban, csakis oda indul, ahol a legközelebb lehet egyetlen szerelméhez, a természethez. Erdőkhöz, folyóparthoz, domboldalhoz, madarakhoz, halakhoz, kisvadhoz, medvéhez. Ha ember is van a közelben, az sem olyan nagy baj, csak lehessen vele szót érteni. Ha nem megy a társalgás, akkor inkább a lombokhoz szól vagy a vidrákhoz, harcákhoz, a szavak előbb-utóbb úgyis előhozhatnak egy-egy régi emléket és máris lesz miről beszélni. Vagy megírni azt, amit a felbukkanó emlék magával hoz a mélyből. Úgy mesélte, írni is valahogy így kezdett el: szükségesnek érezte mások tudtára hozni egyik halászkalandját. Talán éppen azt, ami egy kölyökharcával esett, s ami a gyorsan összeálló Forrás-kötetének a címét is viseli. Jelmező az 1972-ben megjelent könyv fűlszövege: „1946. augusztus 3-án

születtem Nagyváradon. Írni valóban nem magamtól kezdtem el: az iskolában kaptam rá. Iskolába járni nem szerettem, maradna tehát az, hogy azóta is kínomban írok. Ez azonban nem fedné teljes egészében az igazságot... Írok – mi mást mondhatnék első könyvem megjelenése előtt.” E néhány szavas vallomásból talán az a legfontosabb, ami nem is hangzik el, csak ott lapul a sorok mögött: az első perctől az akkor távoli utolsóig büszkén vallott nagyváradisága. Pedig akkor már csak ritkán jött haza, édesanyját, nővérét meglátogatni, a kolozsvári egyetemi évek után Bukarestben élt, a főváros melletti erdő- és vadgazdálkodási telepen dolgozott. De **Beier László** akárhol is élt, megmaradt váradinak, a Forrás-kötetén szerzőként azért szerepel a **Váradi B. László**. Számunkra, gyerekkori barátai számára Beierlaci volt és lesz, amíg mi is leszünk, de későbbi ismerősei, így a legutóbbiak is, a fész búzózó Váradi B. László nevéhez kötik a halász-, vadász-, madarász történeteket, köztük az utolsó könyvét is, az emlősök viselkedés tanával foglalkozót. Amikor ezt a figyelmembe ajánlotta, én emlékeztettem rá, hogy nem tartozom a kimondottan elkötelezett állatbarátok közé, inkább a kétlábú emlősök természetrajza érdekel, akkor derült ki, hogy a természet mellett ő is elsősorban a különböző emberi természeteket vette górcső alá. Fel is sorolt az új kötet „hősei” közül néhány régi

A természet mellett ő is elsősorban a különböző emberi természeteket vette górcső alá

közös ismerőst vagy épp játszótársat, akikkel együtt múltattuk az időt a Rédaiban. Igen, mi csak így beszélünk róla, mert ki tudja, ez is miféle hamisítatlan váradi kópéság hozadéka, hogy a történelmi név akadémiukusan helyes magánhangzó-illeszkedését „helytelenre” fordította valamikor valaki és ez lett a hely szelleme. Személyesen közel harminc éve nem találkoztunk, de gyakran beszélünk telefonon, s ő mindig azzal zárta a csevejt, hogy átugrik egyszer Váradra és akkor kimegyünk a Rédaiba, ott folytatjuk a beszélgetést. Én pedig azzal búcsúztam, készüljön föl a nagy csalódásra, mert nemcsak külsőleg lett egészen más a park, ahhoz képest, amilyen akkor volt, amikor mi még hátulgombolósak voltunk, de aki az eredeti tulajdonos nevéhez köti is az elnevezést, az helyesen ugyan, de számunkra idegen finomkodó-kényeskedő selypítéssel Rhédey-kertet emleget. Nem lehet igaz, mondta mindannyiszor és bontotta a vonalat. Akkor is azt mondta, hogy nem igaz, csak nem mérgében, hanem örömeiben, amikor a megjelenése után közel negyven évvel megláttam a karcsú kis Forrás-kötetét egy antikváriumban, és hazaérve elújságoltam neki. Mintha valami csodát adtam volna a tudtára, a meghatottságot több száz kilométerre is érezni lehetett a hangján. Szinte könyörögve kért, vegyem meg és küldjem el neki, mert már rég nincsen egyetlen példánya sem, fiának csak mesélni tud az első könyvéről, megmutatni nem tudja. Rászóltam, hogy ne érzelegjen, úgyis elküldtem volna, azért hívtam fel a hírrel. Örülök, hogy megtehettem, mert ez volt az utolsó ajándék, amivel örömet szereztem neki. Az utóbbi időben egyre kevesebbet beszélünk telefonon, elektronikus üzeneteket váltottunk, ezekből viszont már hiányzott a pajtáskodó meghittség. De azt szinte sose felejtette el írni, hogy eljön és megyünk a Rédaiba. Nem jött, most pedig más irányba indult az újabb barát, a Magyar Államvasutak szalonkocsiján, de Beierlaci természetrajzától egyáltalán nem idegen, hogy meghúzta a vészféket és rászólt a Nagy Mozdonyvezetőre, kanyarodjanak gyorsan erre-felé, mert az örök vadászmezőket itt találni, a néhai Rédaiban, gyerekkora helyszínein.

A kollektív emlékezet csapdái

Meglepő közvélemény-kutatást mutatott be az INSCOP intézet. A rendszerváltás után negyed századdal Nicolae Ceaușescu a romániai lakosság többsége a legjobb elnöknek tartja. Románia nem volt vidám barakk, a köztudatból valamiért mégis kitörlődött a sok nélkülözés, fázás, éhezés, a Securitate rémuralma. VASILE DÂNCU kolozsvári szociológussal, a Babes-Bolyai Tudományegyetem tanárával GÁL MÁRIA beszélgetett.

Ön és az Ön által vezetett intézet, az IRES sokat foglalkozott a kommunista diktatúra emlékezetével. Számomra szinte hihetetlen az, hogy bárki, aki élt Ceaușescu Romániájában, 25 év elteltével képes legyen azt állítani, hogy akkor jobb volt. Minek köszönhető ez a nosztalgia?

A közösségek a múlt iránti nosztalgia és a jövő utópiája között élnek. A nosztalgia tárgya számomra is rejtély, ugyanakkor figyelmet érdemlő jelenség, amelyről beszélni kell. Mindenhol beszélnek is róla, a vélemények pedig megoszlanak. Egyesek szerint napjaink politikájának következménye ez a nosztalgizálás, mások a nép „minőségét” okolják. Kevesen vannak, akik ezt a nosztalgiaát természetes jelenségnek tartják. De ne feledjük, mit mondott Orwell: „Semmi sem kiszámíthatatlanabb, mint a múlt.”

Mit és miért sírnak vissza a románok?

Az adatok nem azt jelzik, hogy megbolondultak volna az emberek, inkább azt, hogy identitásválságban van a román nép. Egy nemzeti program hiánya, azoknak az igazodási pontoknak a hiánya, amelyek Románia fejlődését kijelölhetnék, a távlat és cél hiánya arra készteti az embereket, hogy a múltban keressenek kapaszkodókat. Ebbe a kontextusba illeszthető bele az is, hogy egyes fiatalok pozitívan kezdenek értékelni és átértelmezni egyes történelmi személyiségeket.

Hogy néz ki a diktatúráról kialakított utólagos kép?

A kommunizmus kapcsán háromféle diskurzus jelent meg, amely mindmáig verseng egymással. Mindenekelőtt ott van a román gulág, a kommunista börtönök és bűnök emléke és emlékirodalma. Ez a diskurzus átideologizált, politikai antikommunizmussal, nomenklatura-ellenességgel társul. Ugyanakkor jelen van a kirekesztettek emlékezete is, azoké, akik az 1989-es rendszerváltás nagy vesztesei lettek. A nagy ipari konglomerátumok eltűnése nyomán az utóbbi évtizedekben kialakult egy olyan szegény réteg, amely nemcsak szakmai átképzésre kényszerült, hanem drasztikus életszínvonal-csökkenést kellett elszenvednie. Ezek mellett él az irodalom által esztétizált múltkép, amelyet egy viszonylag fiatal íróréteg, valamint az a fajta reklám hozott létre, amely bizonyos múltbeli kereskedelmi márkákra és fogyasztói szokásokra épít. Ez az új írói nemzedék parodizálja – regényekben és filmekben – a romániai kommunizmus időszakának különböző szituációit, anélkül, hogy túlzásba vinné annak kigúnyolását, vagy ideológiailag elutasítaná. „Normális” körülmények között a társadalom természetesen tudja kezelni múltját, de ehhez először meg kell szabadulnunk a túlideologizált és/vagy az érzelmektől túlfűtött elkötelezettségtől.

Pillanatnyilag úgy néz ki, hogy nincs közös jelenünk, de van egy közös érzelmi múltunk

Kollektív memóriazavar?

A bukaresti INSCOP közvélemény-kutató intézet felmérése szerint a megkérdezettek 24,7 százaléka értékelte úgy, hogy Nicolae Ceaușescu Románia eddigi legjobb államfője volt. A második helyen Ion Iliescu (19,1 százalék), a harmadikon Traian Băsescu (14,2), az utolsó helyen Emil Constantinescu (9,7) áll. A kutatás projektvezetője úgy véli, hogy a lakosság emlékezetében valójában hamis kép él Nicolae Ceaușescuról, akinek a nevét összekapcsolják azzal az időszakkal, amikor a közfelfogás szerint „rendezettebb és kiszámíthatóbb volt a mindennapi élet”, közben az akkori hiánygazdaság emléke megkopott.

Vagyis a múlt értelmezését is az ideológia betagozódása határozza meg?

Nem véletlenül. Romániában a civil társadalmat átíttatták a politika kísértései, a nagy sajtótrösztök nem túlzottan érdekeltek a múlt korrekt „menedzselésében”, abban, hogy teret adjanak az ezzel kapcsolatos nyílt társadalmi vitáknak. A kereskedelmi versengés és a politika gyakorlatilag elszívja a román média minden energiáját, a román nyilvánosság még nagyon törekeny.

Csupán ebben kereshetők a megközelítésbeli különbségek?

Nem. Az IRES által végzett eddigi kutatások azt mutatják, hogy a kommunista múlt iránti nosztalgia legfontosabb pillérét a társadalmi különbségek jelentik. A kommunizmusban ezek nem voltak annyira gazdasági jellegűek, kevésbé voltak látványosak, ezért elviselhetőbbnek tűntek. Most, amikor ez a különbség nemcsak nagy, hanem gazdasági válsággal is társult, ketyegő társadalmi bombává vált, csak reménykedhetünk, hogy a politikum vagy a szakszervezetek nem robbantják fel. Másik, a kutatások által is bizonyított tény, hogy a kommunizmussal a felelősség, a bűnösség-bűntudat is odalett, a rendszer bukása után mindenki ártatlannak tartotta magát. Mindenki a rendszerre kente a felelősséget, parancs teljesítésére hivatkozott vagy ellenállónak tartotta magát. Ez sem véletlen, az idő teltével a múlt egyre kevésbé halott, hiszen az emberek a múltra építve tervezik jövőjüket. Ez az, amit nem értett meg a rendszerváltás utáni román értelmiség, s vehemens bírálattal próbálta helyettesíteni a társadalmi vitát. Ahelyett, hogy szociológiai tanulmányokkal, gazdasági elemzésekkel dolgoztunk volna fel a 45 év kommunizmust, azzal kezdtük, hogy kisbetűvel írtuk Ceaușescu nevét. Így máig nem látjuk tisztán azt az időszakot, de a leg súlyosabb az, hogy nincs is rá igény. A múlt differenciálatlan elítélése

erőltetett volt. Számolni kellett volna azzal, hogy nem lehet támaszkodni a társadalmi emlékezetre, mert az szelektív, képes mindenkit felmenteni. Amíg nem ésszerűen utasítjuk el, ez az ismeretlen, ami számunkra a kommunizmus, tovább fogja termelni ezt a nosztalgiát. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a kommunizmus ideológiája nagy meggyőző erővel bírt. A jobb és igazságosabb jövő ígérete, a gyengék védelme, mind vonzó elemei. Most inkább erre emlékeznek, hiába ismételiük, hogy ezek üres szövegek voltak, a lényeg, hogy helyébe olyan projekt lépett, amely csak a demokrácia ígéretét hozta.

Van egyáltalán igény a demokráciára?

A Ceaușescu-korral kapcsolatos kutatások valóban azt sugallják, mintha a demokrácia és jogállam iránti társadalmi igény kihalt volna. Ám ha a kontextust is nézzük, érthetőbbé válnak a dolgok. Nem román sajtosság ez, Kelet-Közép-Európa, a volt szocialista államok népei identitásválságban vannak, mélypontra süllyedt a társadalom alapintézményeibe vetett bizalom. A románok 80 százaléka úgy gondolja, hogy rossz irányba mennek a dolgok, a középiskolai végzősök negyötöde a

kivándorlásban látja jövője zálogát. Ezen alapszik a múlt kapcsán megjelenő társadalmi értékítélet is. Úgy gondolom, ez a fajta kommunizmus iránti nosztalgia nem inkompatibilis a demokráciával. Fékezheti annak fejlődését, de csupán a társadalmi tudat zavarát jelzi. Nem pánikolni kellene, hanem oktatási programokat kidolgozni, valós társadalmi párbeszédet beindítani, amely a kommunista múltat is képes feldolgozni. Pillanatnyilag úgy néz ki, nincs közös jelenünk, de van egy közös érzelmi múltunk. Felmérésekkor érzékelhető, hogy a múlt ábrázolása átalakulásban van. Az, amit ma a közelmúlt történelemként felmutatunk, már egy kollektív átalakításon átesett változat, előítéleteinknek, álmainknak és félelmeinknek megfelelően átalakított felfogás. Ez a nosztalgia nehezen, de el fog tűnni.

Az 1989 decemberi forradalomról milyen kép él a köztudatban?

Kollektív traumát találtunk. A forradalom emlékezete egy sor érzelemmel társul, ami dominálja ezt a kérdést, és azt mutatja, még mindig konfliktusképző erővel rendelkezik. Bár elevenek a pozitív élmények, az akkor érzett boldogság és büszkeség háttérbe szorult a kollektív emlékezetben, s előtérbe kerültek a

Vasile Dâncu
szociológus
kolozsvári
irodájában

Az emberek 45 százaléka szerint, ha nem lett volna forradalom, most jobban élne, 17 százalék szerint ugyanúgy, s csupán 28 százalék gondolja, hogy rosszabbul élne

negatívumok, a fájdalom, a düh, kiábrándultság, szenvedés. Ez vezetett a szelektív emlékezethez, a forradalom ellentmondásos interpretációjához. Kiváltó oka nem maga az esemény, hanem az azt követő két és fél évtizedes társadalmi tapasztalat. Ma is 61 százalék fújja az akkori rigmusokat (Ole, ole, Ceaușescu nu mai e! stb.), 64 százalék még mindig hiszi, hogy a forradalomban terroristák is harcoltak. De a forradalom nagy vívmányát, a szabadságot már csak 36, a véleménynyilvánítás szabadságát 18, a szabad mozgást-utazást pedig csak 12 százalék tartja legfontosabb eredménynek. Sokatmondó, hogy a demokrácia, mint vívmány a rangsor 3-4. helyén szerepel, és még mindig létezik 22 százalék, aki úgy gondolja, a forradalom semmi jót nem hozott. A forradalom és rendszerváltás okozta negatívumok között első helyen áll a munkahelyek elvesztése áll, második az életszínvonal romlása és a holnap biztonságának hiánya. A Temesvári Nyilatkozat 8. pontjára már csak a lakosság 57 százaléka emlékszik, leginkább az erdélyiek és bánságiak. Ám amennyiben az adatfelvevő emlékeztet a kiáltványra, a megkérdezettek 79 százaléka egyetért azzal, hogy a 8. pontot alkalmazni kellett volna. (A Temesvári Nyilatkozatot 1990 márciusában fogadták el, a 8. pontban azt kérték, hogy a választási törvény tiltsa el a jelöltetés jogától három egymást követő törvényhozási ciklusra a volt kommunista aktivistákat és a volt álbiztonsági tisztakat.)

Magára Ceaușescura miként emlékeznek?

A Ceaușescu házaspár tisztességes tárgyalás nélküli kivégzését 84 százalék értékeli negatívan, 60 százalék helyteleníti. A helytelenítők többsége 51 év fölötti, alacsonyabban iskolázott, moldovai lakos és nő. A magasán képzettek nem utasítják el a diktátor erőszakos halálát. A kivégzésért viselt felelősség kérdésében legmagasabb a nem nyilatkozók aránya, 33 százalék, második helyen, 23 százalékban Ion Iliescut teszik felelőssé, az új hatalmi elitet 5, a halálos ítéletet meghozó testületet 3 százalék tartja felelősnek.

„Nincs kutyám, macskám, saját bögrém”

Farnasra hívott riporttáborba a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete. Alig néhány tucatnyian lakják ezt a mesés tájba illeszkedő kalotaszegi falut, a legközelebbi települések Zsobok és Váralmás, ahol bolt is van, meg orvosi rendelő. Van viszont Farnason egy épületegyüttes, amely nem turisztalátnyósság, de történeteket rejt: az öregotthon. SIMON JUDIT riportja.

A nyers zöld tájban, ahol a hangos szó is mintha felzavarná a rét békéjét csak mi, táborozók törjük meg a csendet. Megrögzött városiként örülök a kollégák nevetésének, életteli zajongásának. A zöld kavalkádjáról, az éjszaka tökéletes csendjéről, az ablakon bekandikáló csillagokról a magány jut eszembe.

Lehet, olvasmányaim befolyása, talán a fáradság hatása, de éjszaka, amikor a hold suhanását is hallani, mintha távoli dalok csendülnének valahol, talán a csillagok között. Lehet, Kosztolányi égi báljának hangjai szűrődnek át az alvó fákon. A valóság sokkal prózaibb, egy szúnyog zümmög kegyetlenül és kitaróan a fülem környékén.

Felébredek. A háromágyas szoba csak ideiglenesen vendégszállás. Itt is idős emberek lagnának, ha sokan lennének az öregotthonban.

A fehér falú épületegyüttesel szemközt az 1800-as években épített udvarház. A házak között füves udvar, sétányok, az új épület előtt parkoló, itt-ott virágállványok. Ami hiányzik: az árnyékot adó fák. Kicsit távolabb, egyik oldalon farakás, másikon már mező. A szemkölti tájban néha megjelenik egy lovas szekér, szénát pakol fel rá egy ember, majd elindul valahová, bizonyára a faluba. Mondom, olyan az egész, mintha valamilyen népmesébe csöppentem volna, de közben örülök a civilizáció olyan jeleinek, mint a melegvíz és az angol vécé.

Illatok birodalma Farnas és a szomszéd település legismertebb

személyisége a tiszteletes asszony. Molnár Irmának hívják, de senki nem emlegeti civil nevén. Ő a Tiszteletesasszony, így egyben, nagybetűvel. Tevékeny, határozott, mindig siet, s azt mondják róla, mindenkihez van jó szava. A korábban érkezett kollégák közlik, bármit akarok tudni, hozzá forduljak. Ő szervez és intéz, az öregotthon is az ő felügyeletével működik.

A másik nevezetesség a pisztorángxtenyészet, de a pletykák szerint annak a tulajával nincs jóban Molnár Irma. Önző módon ennek örülök, mert azt jelenti, nem hal lesz vacsorára.

Indulnék a minden tudások forrásának keresésére, amikor mennyei illatok vonzzanak maguk felé. Megyek, mint a holdkóros (mi akarok folyton a holdtól?), keresem az illatok forrását, és ott találom magam a konyhában.

A csillogó tűzhelyek, ragyogó fazekak birodalmának úrnője Erzsike. Barátságosan fogad, de nincs ideje cseverészni, időre kész kell legyen az ebéd az öregeknek. Így mondja: öregek, de szemében szeretet tükröződik. Meséli, most 14-en lagnak az otthonban, nemrég 17-en voltak, de

Az otthon új épülete Farnason

hárman elhunytak. Amikor ezt említi, szomorúság suhan át a tekintetén.

Erzsike elmagyarázza, hogy az új otthon megépítéséig csak az udvarház volt itt. „Amióta megvan az új ház, a régít csak akkor nyitják meg, ha vendégek jönnek, rendezvényeket szerveznek. Ott csak a konyha működik, mert az nagyobb és jobban felszerelt”. Erzsike azt is elmondja, régebben az idősök átjöttek enni az udvarházba, de mivel kevesen tudnak járni közülük, ő viszi át az ebédet.

Elkapom Erzsikét, amint az ételszállító kocsit tolja az otthon felé, gondolom ismerőssel csak könnyebb bemenni, mint egyedül. Az otthonban valóban kisebb a konyha, de ez is szép és tálalásra, melegítésre éppen megfelelő.

Katalin veszi át a parancsnokságot, semmi kifogása, hogy besegítsék a tálalásba. Ő csak délelőtt dolgozik, délután és éjszaka más-más felüggyel. Összesen hárman vannak, minden turnusban egy asszony. „Most valamivel könnyebb, mert kevesebben vannak, de az mindig szomorú, amikor meghal valaki. Rossz hatással van a többiekre, de ránk is.”

Érkezik Gabriella, az ő feladata megegetni azokat, akik egyedül nem

„Most valamivel könnyebb, mert kevesebben vannak, de az mindig szomorú, amikor meghal valaki. Rossz hatással van a többiekre, de ránk is.”

tudják ellátni magukat. Később megtudom, a férje is itt dolgozik, karbantartó, fűtő, mindenek. Két személynek tálcán viszi be az ennivalót, egyik közülük Judit, egykori rádiós, aki nem tud, de nem is szabad felkelnie.

Az ebédlőben csendesen falatoznak az idős emberek. A ház lakói is megerősítik: nagyon jó a koszt, s bőséges. Reggeli, ebéd, vacsora, tízói, uzsonna. Az otthonban lakik az orvosi asszisztens és a felesége, aki szociális munkás. Most éppen szabadságon vannak. A háziorvos a községközpontból, Váralmásról jár ki, a mentő Zilahról érkezik, ha szükséges.

Történetek a ház előtt A tiszteletes asszony siet át az udvaron, mellészegődöm pár lépésre. Gyorsan elmondja, az öregotthonba az ország minden részéről érkezhetnek, a jelenlegi lakók jellemzően erdélyiek, magyarok, románok vegyesen. Ő, noha nem beszél jól románul, mindkét nyelven tart istentiszteletet, amikor ő szolgál. Az imahéten pedig minden felekezethez érkezik pap. Amúgy – folytatja mosolyogva – a nyugalmazott lelképásztor szolgál az öregotthonban. A tiszteletes asszony – gyakorlott nyilatkozóként – azt is elmondja, kit keressek meg az otthonban, ha beszélni akarok valakivel, akkor Nagy Klára Judit, a Kolozsvári Rádió volt munkatársa az emberem. Nála már jártak újságírók, rádiósok, szellemileg rendben van, lehet vele beszélgetni.

A történetek háza tágas és világos, a szobákba is beárad a napfény, mindegyikhez külön fürdőszoba is tartozik. Házi központi fűtés van, innen jön a meleg víz is. Általában ketten osztoznak egy szobán, de néhányan egyedül laknak. Noha elférne még néhány kéz a takarításhoz, a levegőben nem érződik, hogy idős, beteg emberek lakják a házat, fertőtlenítő szag sem facsarja az orromat.

A bejáratnál asztal, székek, ide jönnek ki a lakók levegőzni, beszélgetni. A ház elkezd mesélni a történeteit. Nem illenek ezek ógörög tragédiákba, sem shakespeare-i komédiákba. Egyszerű történetek, magándrámák.

Külföldi útjaim során azt tapasztaltam, hogy az idős emberek önként vonulnak otthonba, hogy egy ledolgozott élet után semmire se legyen gondjuk, csak magukra. Mifelénk az idős emberek elhagyatottnak érzik

Ernő és Éva.
Az ebédlőben volt
a lakodalmuk

„Jól tudtunk együtt rögzíteni, talált közöttünk a szó. Amikor együtt voltunk, nem éreztük magunkat magányosnak”

Anna a dombot nézi, ahol a háza áll

magukat, magányosnak, távol az otthonuktól és családjuktól.

Anna betegsége nyomán mozgássérült, mankóval jár. A nővérével költözött az otthonba, de „ő meggyógyult és hazament. Én itt maradtam. Senkim sincs. Nem akartam én idejönni, de a nőverem is megbetegedett. Aztán hazament. Neki van két lánya és egy unokája.” Annáék hatan voltak testvérek, hárman közülük már nem élnek. „Majdnem minden gyerek külföldön él, legtöbbjük Magyarba, néha meglátogat valamelyik. Telefonon is szoktam beszélni a testvéreimmel”. Anna kétszer volt férjénél, mindkettőtől elvált. „Úgy éltem az első férjemmel 13 évig, hogy az anyja is velünk lakott. Ivott, bántott, elváltam. Aztán 39 évesen újra férjhez mentem, a második is ivott, de legalább nem ütött meg. Tőle is elváltam 2005-ben. Kétszer választottam rosszul” – mondja nevetve, aztán elkomorul a tekintete. „Ide látom az otthonomat, ott a dombon laktam. Van egy kis szőlőm, kertem. Miután megbetegedtem, napszámosok dolgozták, most, hogy ide kerültem, a volt férjem vigyáz rá. A házam üresen áll. Ki tudja, mi van ott?” Anna nyugdíjazásáig Bánffyahunyadon dolgozott a bútorgyárban. „Nem látszott rajtam, de mindig beteges voltam. Vércsegény. Aztán 2003-ban agyvérzést kaptam.” A dombot nézi, ahol az otthon van. Egy éve él a házban, néhány hónapja egyedül.

Lakodalmom az ebédlőben Éva kerekesszékekben ül mellettünk. Derűsen hallgatja a beszélgetésünket. Akkor kapcsolódik be, amikor hozzáfordulok. Az első szavaknál könnyű futja el a tekintetét, ami a történet során sírásba fordul. A férje meghalt, mind a négy gyermeke – három fiú és egy lány – külföldön van. „Spanyolországban és Olaszországban dolgoznak, a négy unokám is, mind ott vannak. Elmentek. A menyeim románok, a vejem magyar”. Nagybányáról költözött Zsibóra. „1948-ban születtem, varrónő voltam, aztán 1966-ban elvégeztem az óvónőképzőt és falvakban tanítottam. Sokszor egyedüli magyarok voltunk”. Meséli, sokat bántották a magyarságuk miatt Nagybányán és másutt is. Néha a menyei is megszólták, ha magyarul

beszél. Három agyvérzés után került kerekesszékre. „Zsibón laktam, onnan kerültem ide. A lakás ott áll bezárva. Ki tudja, mi van benne?” Anna szól közbe: „Férjhez ment. Miért nem mondja?” Éva elmosolyodik. „Igen, három éve már, hogy összejöttünk Ernővel”.

„Ernő, jöjjön ide, magáról van szó” – ezt már az éppen arra járó Katalin kiáltja a férfinak, aki kerekesszékeivel meghúzódot a ház sarkánál. Mialatt a férj szégyenlősen közeledik, Anna megjegyzi: „Tíz évvel fiatalabb az ember”. Nagyon kacagunk mindannyian. Éva elpirul, de mosolyog a férjére.

Ernő elvált, a fia szokott jönni hozzá. Virágkertész volt, Kolozsváron lakott, csonttrikulástól lett mozgássérült. Huncut mosollyal meséli, hogy a régi rendszerben Váradra járt az ócskapiacra farmert venni, és Félixfürdőn fejezte be a napot. Megjegyzem, bizonyára nem kergette el a lányokat, a válasz egy újabb huncut mosoly. „Rég volt az.”

Ernő mesélni kezdi a házasságuk történetét: „Jól tudtunk együtt rögzíteni, talált közöttünk a szó. Amikor együtt voltunk, nem éreztük magunkat magányosnak”. „A tiszteletes asszony nem engedte, hogy összeköltözzünk, csak ha megesküszünk” – veszi át a szót Éva. „Ő esketett meg minket. Lakodalom is volt az ebédelőben, tortával, a volt karbantartó énekelt. Most együtt lakunk, örülünk a szép tájnak, a jó levegőnek”. Éva ötödik, Ernő nyolcadik éve él Farnason.

Gondolatban a régi életben

Mialatt az asztalnál beszélgetünk, az ajtóban csendben üldögél Margit. Amikor odamegyek hozzá, mintha restellné, hogy itt lakik. Azt mondja, fél éve került ide. Anna azonnal kijavítja: „Már két éve van itt, előttem jött”. Az asszony legyint, nem válaszol. Margit 1929-ben született, hajadon. Kolozsvárt lakott, 36 évig dolgozott, mint gépíró, „amiből huszonötöt a Tehnofrignél.” Nem volt változatos az élete, de azt mondja, nem baj, „jó volt, ahogy volt. Sosem mentem férjhez, gyermekem sincs. A testvéreim meghaltak. Egy unokatestvérem járt hozzám, de már nem jár. Senki sem jön.” Halvány mosoly suhan át az arcán, egy pillanatra visszamegy a múltba, abba a másik életébe. „Mindig víg kedélyű voltam. Szerettem színházba járni és operába. A kolléganőim szerettek. Most ide kerültem. Nincs senkim. Szép hely ez, csak kár, hogy kevesen vagyunk. Amikor többen voltunk, vidámabb volt itt az élet.”

Valamivel távolabb az asztaltársaságtól ül egy szomorú asszony. Tekintete a távolba mered. Amikor elindulok felé, bemegy a házba. Lát szik, nem akar beszélgetni. Másnap egyedül ül a ház előtti asztalnál. Rámosolygok, visszamosolyog. A többiek elmondták, a férje lelkész volt, úgyhogy tiszteletes asszonynak szólítom. A válasz: „Ildikó vagyok, tegeződjünk”. Megtiszteltetésnek érzem. A férje 36 évig, haláláig szolgált Gerővásárhelyt. Kis település, ahol mindenki szerette őket – me-

Ildikó őrizi a gerővásárhelyi emlékeket, gondolatban mindig arra jár, ahol lelkész férjével éltek

„Szomorú vagyok és magányos. Mégis szeretek egyedül lakni. Ritkán járok ki, egész nap a bibliát olvasom.”

Valeria saját bútoraita szobáját otthonossá

séli szomorúan. Édesapja is lelkész volt, testvére is az, a Bihar megyei Micskén szolgál. Elpanaszolja, övsömörje van, ami nagyon fáj. A szolgálatosok kezelik „meg a doktornő, akinek itt van az apja”. Elmeséli, gyerekként látta, amikor elhurcolták az édesapját, azt is tudta, hogy a börtönben többször megverték. „Nincs saját gyermekem, csak egy mostohafiam. Ő állatorvos. Mindent magára íratott, nem törődik velem. Ide kerültem.” Lelkész öccséhez megy el néha. „Voltam nála, öt napra mentem, tíz napig maradtam. Nagyon jó testvér, törődik velem. Ő veszi nekem a gyógyszereket, segít.” Kis büszkeség villan a szemében, amikor elmondja, hogy a volt hívek látogatják, pénzt gyűjtenek neki. Aztán ismét a mély szomorúság

költözik az idős szemekbe. Egyedül lakik, szobatársa nemrég költözött el erről a világról. „Szomorú vagyok és magányos. Mégis szeretek egyedül lakni. Ritkán járok ki, egész nap a bibliát olvasom.” Azt mondja, szeret itt lenni. A fényképkészítéshez betessékel a szobájába, hogy ott kapjam lencsevégre. Rend és tisztaság, kalotaszegi párnák, néhány bútor darab otthonról. Az asztalon terítő, kalotaszegi mintázatú huzatban a biblia, családi fotó. A varrottasok, a néhány bútor otthonossá varázsolják a helyiséget. A falon vállfára akasztott palást. Arra gondolok, a férjéé volt, de Ildikó elmagyarázza: „a tiszteletes úré, aki itt szolgál. Nálam tartja a palástját, én segítek neki a szolgálatban. Előkészíték minden, amit kell az istentisztelethez”. Örül ennek a feladatnak, de ez sem űzi el a magányt. „Gondolataimban mindig Gerővásárhelyen járok”. Ildikó 76 éves, öt éve lakik a házban.

A volt kollegina, a rádiós Judit szobatársa Valeria. Románul beszélgetünk. Behozta a bútorát is a házba, amitől otthonossá vált a szoba. Kedveli Juditot, nem zavarja a magasított, mindenfélével felszerelt ágy, amiben szobatársa kényte-

len fekvődni. Valeria mozgékony, de most éppen az ágyon ül és horgol, azt mondja, a gyerekeknek készít ezt-azt. Nem a sajátjai, a fivérének vannak gyerekei. A kolozsvári házat is rájuk íratta, de ők külföldön élnek, Angliában, Spanyolországban tanulnak, dolgoznak. „Mit mondhatnék még? Tanítónő voltam, öregségemre ide kerültem”. Valeria 64 éves.

Hallelúja, ha jön a vég Judit a 91. évével a ház talán legidősebb lakója. Élénk tekintettel fogad, örül, hogy ismét van beszélgetőtársa. Őt is egy régi telefon köti össze a világgal és a házban dolgozókkal. Kolozsvárt lakott, a rádió belső munkatársa volt. Irodalomból és lélektanból diplomázott a Bolyai Egyetemen. „Gaál Gábor oktatta a filozófiát. Huszonöt évig dolgoztam a rádióban. 1978-ban elmentem nyugdíjba. Még szerencse, hogy megőregedtem, mert aztán megszűnt a magyar adás. Rossz volt Ceaușescu alatt, de most sem jó. Gonoszak, irigyek az emberek.” Közös ismerőst is találunk, a néhai, legendás rádióst, Muzsnay Magdát.

Amikor Judit fia meghalt, mindent odaadott az unokájának. A lakást is eladta. „Peti Kolozsvárt él, már el-

Udvarház

SZÜCS LÁSZLÓ FELVÉTELEI

„Én már mindenre felkészültem. Reggel imádkozom, hogy tartson meg az Isten, vagy ha nem, hát nem”

Judit, a Kolozsvári Rádió egykori munkatársa. „Ha jön a vég, azt mondom, hallelúja”

múlt harminc, mégsem akar megnősülni”. A tragédia után a Kolozsvár melletti kis faluba Kisbányahavasra költözött. Víz volt, de villany nem. Ami elemmel működött, azt használtam. Sokat olvastam, sétáltam a gyönyörű tájban. Tizenhat évig ott éltem, most nem lakik a házban senki. Talán már nincs is meg.” Körülbelül egy éve került Farnasra, ahová szerinte azért nem jönnek többen, mert azt sem tudják, hol van. „Farnas románul személtapátot jelent (*a település román neve Sfăras, a személtapátot fărâsnek mondják - szerk megj.*), honnan tudnák, hogy itt öregotthon van. Én sem tudtam eddig róla.” Judit azután került a házba, hogy leesett és elmozdult a csípőjébe épített protézis. Műteni kellene újra, de nincs rá pénze. „Én már mindenre felkészültem. Reggel imádkozom, hogy tartson meg az Isten, vagy ha nem, hát nem”. Judit az ágyában olvas és köt, ahogy ő mondja „mókol”. „Ez kitálalt szó. Szeretek kitalálni szavakat. Mókolok harisnyát, pulóvert, mikor mit. Valaki jön a faluból és megveszi. Ezzel is besegítek a költségekbe”. Elárulja a szellemi frissesség receptjét: mozogni kell, sok zöldséget, gyümölcsöt enni, mellőzni a zsíros, nehéz ételeket. Mutatja, nem ette meg gulyást, mert nehéznek találta. Azt is elmondja, szeretett utazni, új városokat, embereket megismerni. Csend költözik közénk. Judit szólal meg: „Nem vidám itt az élet. Otthonnak hívják, de nem otthon, csak tető van fejkünk fölött. Nincs kutyám, macskám, nincs saját bögrém. Nem veszekszem, nem vitatkozom. Ha kell valami, telefonon hívom azt, aki éppen szolgálatos, vagy Botit (Török Botond asszisztens), amikor itt van. Telnek a napok egyre másra. Ha jön a vég, azt mondom, hallelúja. Átélttem két háborút, három forradalmat, két világválságot. Nem elég? Egy-szer meg kell halni. Itt úgy szokás, hogy kimennek enni, és visszamennek a szobába meghalni.”

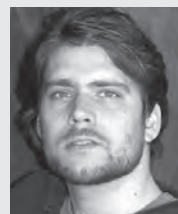
TASNÁDY-SÁHY PÉTER

Jó pihenést, Miniszterelnök úr!

A Tízparancsolat nem parancsolja meg a munkát, viszont elrendeli a munka utáni pihenést. Ez épp ellenkezője annak, amit általában gondolunk – írja Dietrich Bonhoeffer evangélikus lelkész, a második világháborús német ellenállás mártírja, akinek fontossága már csak abból is lemérhető, hogy Heinrich Himmler, az SS főparancsnoka fáradtságot nem sajnálva személyesen adott parancsot a felakasztására. Érdekes egybeesés, hogy pont néhány nappal az illiberális demokráciát és munkaalapú társadalmat hirdető tusványosi Orbán-beszéd után futok bele ezekbe a gondolatokba, állítom, e nélkül a koincidencia nélkül jó eséllyel figyelmetlenül átsiklok felettük, és vice versa: Bonhoeffer meglátásai híján szinte biztos, hogy nem írok publicisztikát az újabb miniszterelnöki programhirdetéssel kapcsolatban. No, nem azért, mert nem háborít fel több szempontból is, hanem egész egyszerűen haszontalannak tartanám sokadikként elmondani, miért nem szeretnék Oroszország vagy Szingapúr szerű anyaországot, miért lenne rossz például a romániai magyarságnak, ha az orbáni példa ragadós lenne, és egyébként is, bármilyen tartalommal kozmetikázzuk újra, az illiberális szó alapvetően szűkkeblűt, kicsinyest jelent, és nem tesz boldoggá, ha ilyen baromsággal márkázzuk magunkat a világban. Hiába fejteném ki az előbbi bekezdést ennél nagyobb terjedelemben, végigelemezve a beszéd összes logikai bukfcét, az utcák nem telnének meg felháborodott emberekkel, nem jelenne meg értelmes szereplő az összmagyar politikai térben, aki valamilyen – megfelelő helyzetértékelésen alapuló – kommunikációs bravúrral fel tudná rázni a hajdan minden hétvégére bécsi nagybevásárlást álmódó, mostanra viszont mélykómába esett nemzettársakat. Megkockáztatom, annyit sem sikerülne kiharcolnom, hogy Lázár János maga kérje a párezer forintos honoráriumról leadott magyarországi adóbevallásom alapos felülvizsgálatát. A Bonhoeffer idézet tükrében inkább csak arról gondolkodnék egy cseppet, mit is jelenthet a munkaalapú társadalom, amit a Miniszterelnök úr méltóztatott bepottyantani a köztudatba, de nem adott hozzá használati utasítást. Gondolt vele valamit, vagy csak Tusványos előtt, parlamenti dolgozószobájában meregve, vigyázó szemeit a Duna-partra száműzött József Attila szoborra vetette és eszébe jutott: Dolgozni csak pontosan, szépen... Atikám, köszi, ez lesz a mottó? Esetleg felütötte a még orbáni nyelvújítás előtti eti-

mológiai szótárat, és felfedezte: a munka szláv (!) jövevényszóként érkezett édes anyanyelvünkbe, kín, gyötrelmek értelemben, és rájött: a Kéktúrát át kell szervezni egész éves kálváriaúttá a civil ürgék bőrébe varrt külföldi ügynökök átnevelésére? Vagy csak tetszeni akart: rendes magyar ember dolgozik, érezze, hogy becsülik. Ha esetleg a koncepció még kidolgozás alatt áll, javasolnám a bonhoefferi gondolat feletti hosszabb kontemplációt. Mert nem vitatva a munka fontosságát – főleg tudatos, célszerű emberi tevékenység értelemben – érdekes kérdés, hogy a judaizmus, és az abból születő kereszténység, miért tartja annyira fontosnak mindennemű aktivitás heti egyszeri beszüntetését. Miért kell a szombat, avagy vasárnap, amikor szünetel a hatnapos rutin, szigorú óhitű szabályok szerint még a villanyt sem lehet felgyújtani, nemhogy a bőrt rúgni, légyen bármennyire is csábító a stadion a kert végében?

Megkockáztatom – teológus nem lévén, úgyhogy csak praktikusán – azért, mert amikor feladatokat állítunk magunk elé (bejelentett munkavégzés keretében, segélyre várva, közpénzt haveroknak mutyizva) a tudatunk besűkül, így képtelenné válunk arra, hogy a világot befogadjuk a maga teljességében. Szintén praktikus okokat figyelembe véve, ez pedig több szempontból is tragikus következményekkel járhat. A legkisebb ezek közül az, hogy kevésszer szembesülünk önnön kicsinységünkkel, mulandóságunkkal, és ennek hiányában embertársaink számára kellemetlen, nárcisztikus hólyagokká válunk. Emellett, és ez már társadalmi hasznosságunkból is elvesz, az állandóan viselt szemellenzőnek köszönhetően képtelenné válunk a nagyobb összefüggéseket átlátni, így a kicsiny világunkba beszűrődő mondatfoszlányokra alapozva, jellemzően téves következtetésre jutunk. Ezek lehetnek a közösség szempontjából kis és nagy tévedések. Az egyszeri melós tekintetében ezek társadalmi szinten jellemzően nem relevánsak, bár kicsit több mint kétfélmillió ember közös tévedése, mint látható, már tud komoly kellemetlenségeket okozni. Vezető beosztásban viszont erősen nő a tét, súlyosabbak a következmények, és a korrekcióra is kevesebb a lehetőség. Egy másik Bonhoeffer mondattal élve: Ha rossz vonatra szálltál, nem segít, ha a jó irányba kezdesz futni.

Bármilyen tartalommal kozmetikázzuk újra, az illiberális szó alapvetően szűkkeblűt, kicsinyest jelent, és nem tesz boldoggá, ha ilyen baromsággal márkázzuk magunkat a világban

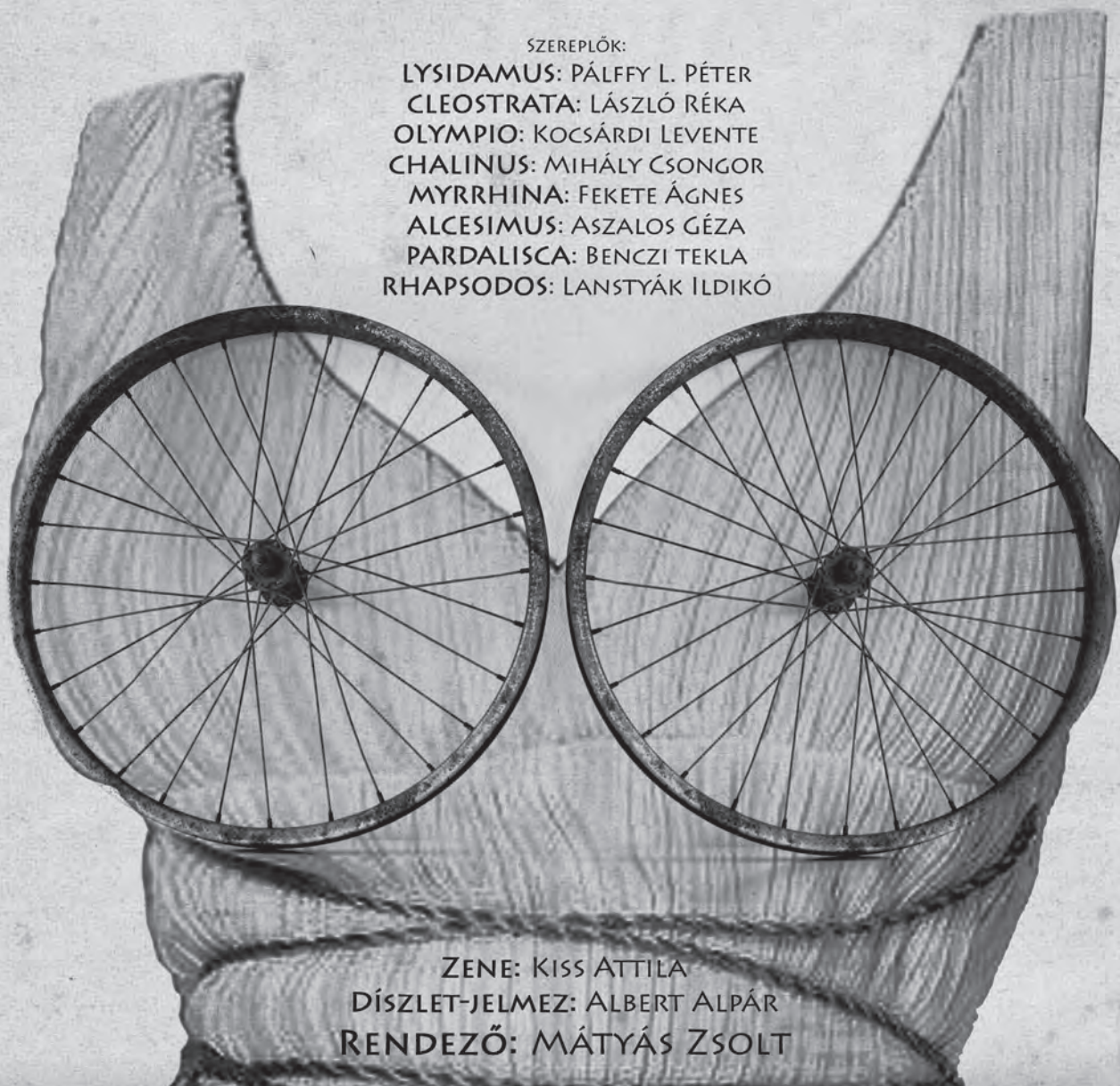
PLAUTUS - MÁTYÁS ZSOLT

CASINA

DEVECSERI GÁBOR FORDÍTÁSA ALAPJÁN

SZEREPLŐK:

LYSIDAMUS: PÁLFFY L. PÉTER
 CLEOSTRATA: LÁSZLÓ RÉKA
 OLYMPIO: KOCSÁRDI LEVENTE
 CHALINUS: MIHÁLY CSONGOR
 MYRRHINA: FEKETE ÁGNES
 ALCESIMUS: ASZALOS GÉZA
 PARDALISCA: BENCZI TEKLA
 RHAPSODOS: LANSTYÁK ILDIKÓ

ZENE: KISS ATTILA
 DÍSZLET-JELMEZ: ALBERT ALPÁR
 RENDEZŐ: MÁTYÁS ZSOLT

● Augusztus 8. Magyarszentpál (Sânpaul) ● Augusztus 9. Kisiratos (Dorobanți)
 ● Augusztus 10. Simonyfalva (Satul Nou) ● Augusztus 11. Arad ● Augusztus 12. Majlát (Mailat) ●

FŐTÁMOGATÓK:

GUVERNUL ROMÂNIEI
 DEPARTAMENTUL PENTRU
 RELAȚII INTERETNICE

Diversitatea Reunește Identități

Proiect cultural
 finanțat de
 MINISTERUL CULTURII ȘI
 PATRIMONIUL NAȚIONAL

Bánsági
 Közösségért
 Egyesület
 Asociația Comunitară
 pentru Banat

PARTNEREK:

TEATRUL MAGHIAR DE STAT
 CSIKY GERGELY
 ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ
 TIMIȘOARA | TEMESVÁR

MÉDIAPARTNEREK:

TEMESVÁRI
 HÍREKRO

5. kolozsvári magyar napok

2014. AUG. 17-24.

SZERVEZŐ

EXPERIDANCE

ILLÉS 50

QUIMBY

SZIMFONIK LIVE

KISCSILLAG

DINAMIT

IRIE MAFFIA PÉTERFY BORI
HEAVEN STREET SEVEN P.A.S.O.

PALYA BEA

TAMÁS GÁBOR

BRÓDY JÁNOS

100 FOLK CELSIUS

PARNO GRASZT

MR SZIMFONIKUSOK

ATILLA FIAI TÁRSULAT & VARGA MIKLÓS

TAKÁTS TAMÁS BLUES BAND

KALAPÁCS

TOKOS BAND

16. SZENT ISTVÁN-NAPI NÉPTÁNC TALÁLKOZÓ • VÁSÁR
GYERMEKPROGRAMOK • HANGVERSENYEK • FILMEK
KIÁLLÍTÁSOK • IRODALOM • BORBEMUTATÓK • SZÍNHÁZ

ÓPERRENCIÁN
INNEN ÉS TÚL

INGYENES

www.magyarnapok.ro

facebook.com/magyarnapok